2831

Լեւ —

Յարգոյ Եղբ.

[illegible]

№ 2831

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

՚Ի վր̃ մահուան

ՅՈՒԼԻՈՍ ԿԵՍԱՐՈՍԻ։

Արարեալ ՚ի Ներհունն Վօլթէրոյ Գաղղիացւոյ։

*՚Ի մերս վերածեալ հայկական բարբառ,
՚ի Պր̃ն Յակոբայ Նազար Շամրեան,
Յանգլիական բնագրէ, ՚ի զբօսանս ըն-
թերցասէր պատանեկաց մերազնէից։*

՚Ի Հայրապետութեան Տն̃ Եփրեմ Սրբազան Կա-
թողիկոսի ամ̃ Հայոց։

՚Ի ՄԱԴՐԱՍ

՚Ի Տպարանի երկոցունց հարազատացն Պր̃նց Յա-
կոբայ և Յովսէփայ Նազար Շամրեանց։

1812

ԹՈՒՂԹ

Ի Պարոն Ալգարոտտեայ առ Աբբայ Ֆրան-
քինէ Դեսպանն՝ որ ՚ի Ֆլորենտեայ :
՚Ի վե̃ր ողբերգականն Յուլեայ Կեսարու ,
՚ի Պարոն Վոլտերայ յօրինեալ :

ՏԷՐ ԻՄ

Յապաղեցի ցարդ առաքել քեզ զՅուլիոս Կեսարոս՝ որում ցանկացեալ էր քո , և իմ եւս հաղորդելոյ քեզ զեղերերգութիւն ՚ի վերայ այնր ՚ի պարոն Վոլտերայ յօրինեալ : Տպագրութիւն այնր ՚ի լոյս ընծայեալ առնովք ինչ յառաջ ՚ի փարէզ քաղաքի՝ բազում վրիպակօք փառակեալ գտանի . և հնար է դիւրաւ ճանաչել թէ վրիպակք այնոքիկ սպրդեալք իցեն առդ յումեքից խմատակաց՝ զորս պետորմիսո փորձառեալ ճանաչագրնառ յորջորջէ : Նա և այնքան եպերելի թերութիւն գոյ ՚ի նմա , ... ընծայեցուցանէ մեզ զստանօրս որք անհնարին պակասին ՚ի յատուկ Թռչոց և չափման ոտից : Այս գործ այսու աննային , այնքան ճշգրիտ դատեցաւ ոմ թէ նոյն

Նոյն ինքն աչօքն վերջերին հրատարակեալ էր : Մէ տպարքն անխրատ և անզգոյշ իմն լինէր յանդգնման տալ տպխանաւ զ յատէ նկարն մեղյն ՚ի նկարագրութեց իւրոց, որ աղաւաղեալ էր ՚ի ձեռն արդեննի նկարչի ուրուք : Այլ քաջ յաջողեցաւ ինձ հայթայթել զձեռագիր մի պատկանաւոր առ քեզ առաքելոյ : Տեսոցես զպատկերն այնքան կատարուն որպէս թէ ելեալ էր ՚ի ձեռաց անուն ճարտարին : Նա զի իշխեցից առաքել զայդ ընդ սմին զնկարատուն զոր միանգամ խնդրեալ էր քո առ յինէն : Յանդգնալինելն եթէ իք գաղղիական բարբառ և թարգ գաղղիացւոց առնել ցուցանել իմն է զմեծագոյն աստիճան ազնուն, քան չգիտել յոր արդեօք կատարութեանթեան վերածեալ իցեն զթարգմանականն զգործողութեանս կուրծքերի և ռամկինէս : Ապարէն հաւատոյ իմն թուէի եթէ յետ սերոյլուր և բարբառաճանուն արանցս այսոցիկ, ոչ ինչ վերանոռեաց ցանկալի, և զի ամենայն ինչ որք միանգամ կատարելագործեցան՝ եին ձկտումն և ջգնութիւնք նմանեալոց նը : Հնար է ումեք ակն ունել իմիք ՚ի նկարչութեան՝ յետ

նկա

նկարագծելոյ հռչակաւորին Ռաֆայէլի
զքնաղագեղն պալատեայ ։ Իսկ ես , տի-
եզերահռչակն այն գլուխ՝ սխրալի գործն
Միքայէլ Անգելոսի Բոնառօտեան որ 'ի
փոքուն փայլմնեան , եւ մեզ ցուցանէր իմն
առաւել ահեղի եւ սաստկապարառ դի-
մաց , քան զոր միանգամ այս արուեստ
արտադրել եւ ստեղծուլ ատակէր ։ 'Ի
գերապանծ եւ 'ի հոյակապ արհեստ ոչ
կարեմք որոշել զթերութիւն մինչեւ
յանդ եղեալ իցէ գործն ։ Մեծագոյն
մասն եղերերգութեանց բարգաւաճա-
նոյն հեղինակաց վերագոյն յիշատա-
կելոց , կամ են տեսարանք 'ի Հռովմ եւ
յԱթենս համախմբեալք , եւ կամ 'ի կո-
ստանդինուպօլիս , զայլ ինչ ոչ ըմբռնակեն
բայց միայն զանձնանութիւն հաստատեալ
կամ լուծեալ ։ Շարժեն ոչինչ միոյ մեզ
ակնունիլ 'ի սոյնասարան եղերերգութեց
յորս ոչ իմ մոլ եւ եթ ժպտանմք զխա-
ղաղութիւն առնէ , կամ զմարդ պատե-
րազմ գործէ ։ Ոչ յագիմ 'ի զննա-
ծելոյ թէ թատրոնական գործողութի
բաւական իցէ իմիք անչափաւէս քան
զայս գերագոյն ։ Յաւելում կեսարոս տա-
րացոյց իմն է ինձ այսր ։ Հեղինակն չք-
նաղ

նալ և խանդակաթն զարայի ոչինչ սադ-
րէ տատանօր , բայց եթէ զկրճրդա փա-
ռասիրութեան ազատութեան և վրէժ-
խնդրութեան ։

Գործ եղերերգութեան է համ-
բաւատենչ և սերտողութ անձանց բերել
զխոնարհութիւն ։ այս իսկ է որ զանազանէ
զսարասաղ այնր ՚ի դերասանական գոր-
ծոյ ։ Բայց եթէ գործքն որք միանգամ
՚ի համադէս ձևանան՝ լինին սխրալիք , տար
բերութիւն լաւագոյն ես ՚ի լոյս ընծայի ,
և ՚ի ձեռն աղաղակս այսոցիկ մարթ է
մեզ ատակել յառաւել դերասանցն տեսակս
հանդիսից ։ Ոչ ապաքէն զարմանալք
ընդ մարկոս անտոմկոս առաւել ՚ի փիլլիպ
պեանս քան ՚ի յակոխոս , թէպէտ և գի-
տակ իսկ եմ զի սոյնգունակ արձանացս
նոյնք հանդիպել ունին խառնագոյն հա-
կառակութեան ։ Հնարկ է զի յոյժ սակա-
ծանօթութիւն իցէ մեզ բուսոյ բարուց
բնութեան մարդկային առ ՚ի ոչ գիտել
թէ նախադասութիւնն համարձակօրէն
աղօտացուցանէ զզօրութիւն խրատուց ։
և ՚ի վերջքան զնա , նախադասութիւնք
այնոքիկ որք ունին զհեղինակութիւն ՚ի
տեսն առնի որք զօրէնս դնեն ՚ի վերայ
մեր

մեր, որոց անուանք հանապազ հաճութեամբ մեծաւ:

'Ի հարուստ ամենակայց հեռէ սիրէ սէրյն գաղղիական թատեր, առ 'ի տանել այլոց խմբք կրից յոյժ ծաղկեցուցանել, տեղի տալ ինձ մտաբերել, թէ՝ յուլիոս կեսարու մեծին թեմիստոկղեայ՝ ալկիբիադեայ և բազում սերալոր արանց աթենացւոց, որք եղեն առիթք զարմանալեաց ամենայն աշխի մարդկան. մինչդեռ մեծաւ սատարակցութեամբ արտալած եղեն 'ի բնիկ յաշխարհէ անտի իւրեանց:

'Ի տեղիս ինչ նոյն վոլտերն զհետ զնաց Շեքսպերայ ողբումն անգղիացի բանաստեղծին, որ ապրդեցոյց 'ի նոյն գործն գաղղիական զանպատշաճութիւն՝ միանգամայն և զկարգեալ նիւթս գերակաց հանճարոյ: Սորեցաւ նա նոյնարաս որում վերագրելոյ 'ի գործ եդ զենխտելինն, և առեալ 'ի նմանէ զ յետին երկուս տեսարանս՝ որք են անշուշտ ևս գերազանց օրինակք պերճախօսութեան զոր միանգամ 'ի լոյս ընծայեաց թատերն հրապարակ:

Մինչ

Մինչ տղմախառն հոսեալ գնայր ,
Էր զոր բառնալ սիրտ քո տենչայր ։

Զինչ է այս բայց եթէ մնացորդք խժականութեան Եւրոպիոյ , նկրտիլ կարգել զսահմանս , զորս իշխանութիւն և կամակարութիւն պատճառաբանեցին , առ 'ի խարել զպետութիւնս և զթագաւորութիւնս , կայուցանել ևս զսահմանս գիտութեան և գեղեցիկ արհեստից , որոց յառաջադիմութիւնք մարթին այնչափ ընդարձակել 'ի ձեռն հաղորդակցութեան և փոխարինական ձեռնտուութեան , զոր նպաստել ունին այնոքիկ իրերաց ։ Նկատումն ինչ որ առաւել կարևոր է գաղղիացւոց քան այլոց ազգաց , որպէս այնմ հեղինակի՝ յորմէ անկանին համարակութիւն առաւել ըստ չափու քան զոր ենն արդէն ընկալեալ ։ Այնքան հրահանգեալ մեծապէս և բարեկիրթ է գաղղիայ , զի իրաւունս ունիմք պահանջելոյ 'ի նմանէ ոչ թէ զոր նայն ընդունի , այլ զոր նա իւրացուսցէ և ճոխացուսցէ զինչս ձմ իրօք որք գերազանցք են առ դրացիս ։

Իցէ Տրոս կամ Ռուտուլոս,
չէ՛ք 'ի սոսա ոչ ինչ խտրոց։

Գոյ ևս առարկութիւն ինչ այսմ եղերերգութեան զոր ոչ կամիմ յուշ առնել քեզ. բայց լուր եղև ինձ 'ի բազմաց, այն է՝ թէ եղերերգութիւնք յերկրորդս են տրոհեալ. այս՝ ասեն քննիչք, ընդդէմ է ամենայն կարգի թատրօնական աւետարանաց, որք պահանջեն տրապէս լինել հինգ։ Մակաքէն է մի 'ի յառաջին կարգաց գերասանականին գործոց, թէ զդրոյս թատրօնական չէ՛ օրէն երկայնել քան զգործն իսկական։ Այն իրի յայժ բանաւորապէս սահմանեցին ընդ երից ժամուց տևողութ., քանզի յաճախագոյն քան զայս տաղտուկ 'ի սիրտ արկանէ. և միանգամայն խափանել ամենին զհամակումն մեր 'ի նոյն նպատակ դիտման, ազգի ազգի հանգամանք գործոյն։ Այսու աղագաւ, տրոհեցաք զթատրն 'ի հինգ գործս, առ 'ի պէտս պատկանութեան հանդիսաւորաց և միանգամայն 'ի դիւրութիւն հեղինակին, որ պարտագոյ է առաջի առնելոյ, ցորչափ տևեն միջոցք, պատահումն ինչ կարևոր հիւ-

սածս

ստուածոց կամ յեղափոխութեանց իւրոց ։ Ուարկութեան ոյժ և զօրութիւն 'ի վախճանի զայլ ինչ առաւել ոչ գիտէ ցուցանել բայց եթէ գործն յուզիս կե-սարոյն համանկի յերկուս ժամս փոխա-նակ յերիս ժամս վախճանն առնլոյ ։ և եթէ չէ այն վերջակ ինչ , և ոչ տրոհումն գործոց սորա մարթի համարել ինչ ։ վ̃ն զի նոյն կարգն որ պահանջէ՝ զի գործ ինչ երեքժամեան բաժանեսցի 'ի հինգ գործս , պահանջել ունի ևս , զի գործ ինչ երկժամեան ևեթ՝ տրոհեսցի յերիս գործս ։ Զէ՛ն ինչ խրատունք այսմ զայլօ-րինակ լինելոյ , վ̃ն զի նուազագոյն եր-կարաձգութիւնն թատեր է ընդ երիւք ժամուք ո՛չ հնեալ , սակս իրի չէ պարտ մեզ երկարել զայն ։ և ոչ մարթիմ խե-լամուտ լինել , թէ զկարգ եղերերգութե̃ ինչ , յորում առեալնին երեք միութիւնք , որք են ուղղատութե̃ արժանիք և ծը-նանին 'ի հանդիսականս զապարասփ և ըն-խանդաղատանս , և որ՝ միով բանիւ , վճարեն զո̃մ յերկուս ժամս , չեն հաւա-սարապէս ախորժելիք որպէս որք գլխա-ւորին յերիս ժամս ։ Որձան ինչ՝ յորում չքնաղ համեմատութիւնք և այլ կանոնք

վայելուչք արհեստին տեսանելին, ոչ պակասի 'ի վայելչութենէ՝ վասն փոքրադիտակն լինելոյ՝ քան զայլս քանդակեալս նովին կանոնօք արհեստին : Թուի ինձ թէ ոչ ոք համարի զանահիտն՝ որ 'ի տան քաղաքատոհմիկ մետիչեանց՝ լինել նուազ անտախեղծ յազգի իւրում, քան հռչակաւոր արձանն սրբիկայն, զի առաջինն է միայն չորս ոտնաչափ 'ի բարձրութեան, և սրբիկայն վեց ոտնաչափ : Այլ ի փոքրերն թերևս նուազ միջոց ժամանակի կեսարարի իւրում ընծայեսցէ քան որ միանգամ տուեալ լինի սովորաբար գերասանական քերթուածոց, առ 'ի զարդարել զկարծիս և զախորժակս հասարակաց փոքրիք և եթ, եթէ մարթ է մեզ սոյպէս անուանել զոյնգունակ քերթուածս կատարուն : Յարուցանել ունէր այս գործ զաղմուկ ինչ 'ի գաղղիական թէատրոնի, և լինել ունէր թերևս դիմադրութեան իմն յանդգնագոյն, խօսիլ զազատութենէ և զքաղաքական իրողութեանց վերիս ժամն անընդհատ առ ազգ, որք 'ի հարուստ անձնականաց հեռու և այսր սովոր են տեսանել զմիհրդատ յեղերերգութեան անդ նորա՝ 'ի

թաւալս և 'ի ցաւս դառնութեան կող-
կոծել, այն ինչ հանդերձեալ էր գնալ 'ի
կապետալին :

Անշուշտ գոհունակ եմք զպարոն մորեերոյ յաղագս գնայցն նորա, և ոչ մարթիմք իմիք պարսաւագիր լինել նմա վասն ոչ բերելոյ 'ի մէջ զսէր կամ զկանայս 'ի դերասանական գործս յայս, ծընեալ՝ ոմն ենն, առ 'ի թելադրել զկիրս և զհամոզաստաւորս զմիտս, որք համախտացուցանել ունէին զանսատեղն և ընծիծաղական զնման ընդ մէջ բրտաւորի և կատակոսի՝ խստադայն հոգւոյ . առնեն նոքա տրտմալէ զայնպիսի մեկին ձեռներպութիւնս այլ ուրեք, զի չունեն իրաւունս տրամաչելոյ վասն հերքեալ լինելոյ իւրեանց 'ի կեատրանէ : Ո՜ անց արարից զմագուն որոշեալ գեղեցկութիք՝ որք հանդիսպին 'ի գործս յայս, զզօրութիւ թոռնոց նց և զպատմագրանուք պատոկերպաց և մտաց ցրռելոց 'ի սոսա : Ո՜ ինչ ինչ ոչ մարթիմք ասել ունել 'ի հեղինակէ ամսոյ բրտաւորի և հեղխաստեալ . անսարանն դաւաճանութեան է մի 'ի գերապանծ առեղծաբանութեանց զորս միանգամ չեղ եղև մեզ տեսանել 'ի թեատրոն

տարօծնի որ նոր առնել զայն, որում չէ մեր երբէք պատահեալ յառաջագոյն տեսա-նել՝ բայց եթէ ՚ի տաղտկալի և յոռոտա-բան ձայնս ։

Յամր յորդորեն զհոգին մարդ - կան,
որք մտանեն ընդ դուռն ուն - - կան ։
Քան որք աչաց են ենթ ար - կեալք,
հաւատարիմ հետազօ - - - - - տայց ։
Եւ՛ զոր ինքեան առաջա - - - - ւոր,
առնէ տեսօղն զգուշա - - - - - - ւոր ։

Նաեւ մանչ կեատրոնի ակն յանդի-ման գոգցես երևի հանդիսականաց, և փայսօրինակ անեղեկութիւն իմն այնր նա-խապաշարէ զնա, որ թէպէտ և որքան հոյակապ և վայելուչ իցէ այս ազգ դիպ-ուածոյ՝ բաղդատութբ լինել ունէր ցուրտ և զմեղկին և միանգամայն ընդ իւրաքանչիւր հանգամանաց առ այս վերա-ցելոց, յայտնի ամենայն աշխարհի լի-նելով ։

Ոչ մարթիմ բաւականապէս սրխ-քանալ ընդ եղերերգութիւնս ընդ այս, յորժամ զմտաւ ածեմ զբազմադիմի դի-պուածս որք են ՚ի սմին, զերևելի բնա-

ւորութիւնս զպատշաճելոյն վայելչապէս . և փափկանաբարոյ մրցութիւնս ընդ մէջ Բրուտոսի և Կասսիոսի . որ միանգամ անձն զայս առարկայս առնուել դժուարին 'ի յընձեռել , է՝ մեծի արհեստի պէտս ունիլ առ 'ի ստորագրել՝ 'ի միոյ կողմանէ , զԲրուտոս վայրենաբարոյ և յոխորտ առաքինութեան միծակեալ և ազատաշնորհութե սովորականքն պատրաստեալ , բայց միանգամայն դխնդրեալ եղեալ 'ի գաղթին՝ որ զմնչեցոյց արդար բառ տին առաքին երևելոյ և համանձոյն ժամանակին յորում եկեաց . և 'ի միւսոյ կողմանէ՝ զԿեսարու ըն զթութիւն և յոյժ սիրելի առաքինութիւն բարգաւաճելով զթշնամիս իւր առատաձեռն մարդասիրութեամբ իւրով , և միանգամայն ածել զուեր 'ի վեր ազատութեան աշխարհի իւրոյ ծգնելով : Այսր փոյթ է մեզ զերկոսին եա ցուցանել անէ գործեն ողջոյն զերաստանութեան , թէպէտ և երևեսցի մեզ իբրու թէ կիրք համեմատել և տրորո մարել ունին փոխարինաբար զերեսս 'ի միմեանս , որպէս երկու հակաքարշ կըշռորդք հաւասարք և տարբերքք յիրերաց , և հեռաւորպէս ոչ զօրեն զգործն պատա-

ճառ

Զատել բայց եթէ արձակել զհանդիսա-
կանս նողկացեալս, և առանց խլէք շարժ-
մանց արտի : Ամենք այնպիսի նկատմունք
յոյժ հաւանականաբար յորդոր մատու-
ցին ումեմն * բանաստեղծի յորդ առնել՝
թէ յածէր զառարկայիւն այսո՞րիկ խը-
րե զմիմս գերաստանական հեղինակաց,
եթէ 'ի կամնկարաց առաջի առնէր ըղ-
ձոյն ումեքիցէ նախանձաւորաց իւրոց :
Եւ առկային ոչ շատացեալ այն վըլթե-
րայ գծուծարութեամբքս այսոքիւք՝ առաւել
քղձակերտ երեւի սատակայացուցանելոյ
զայն և ևս, զբրուտոսն որդի կեսարուն
առնելով . որ՝ այսու ամբք, հիմնեալ
կայ 'ի վիպասանութեան : Եգիտ ևս 'ի
պատճառս այսորիկ զպարագայ ներածե-
լոյ զոմանս զուարճալի տեսարանս, և
ձգելոյ առ գործն իւր զնոր իմն յօժա-
րանութիւն, որ է յարեալ 'ի գործ, և
'ի մէջ բերել զանյս : Զատն անատանելուն

յա.

---

* Մ. Մոլիէրէ, որ գրեաց զյայտնի երգիծեր-
գութիւնս յիտալական բարբառ, 'ի հէր որ ըն-
կալ իմն զեկամն ապաւինաւորաց բոյս օրէնսդէ արդե-
ամաստերացաց, նորոգութիւն իմն որ ամենևին ոչ
յաջողեաց զգործս իւր :

յաջողակ ելիցն պատահէ, և է՛ ըստ վարկման իմոյ, գաղափար իմն յանդուցիչ պերճախօսութեան։ Ի վերայ այսր բանի անշուշտ հաստատել մարթիմք՝ թէ պ՟ն Վոլթեր յեղերերգութեան յայսմիկ հորդեաց զնոր իմն ճանապարհ, և միանգամայն աշխատեաց ընդ այն խորախորա պանծ յաջողուածով։

ԱՒԱՐՏ։

Դերասանք ։

Յուլիոս Կեսար, Դիկտատոր ·
Մարկոս Անտոնիոս, Հիւպատոս ·
Յունիոս Բրուտոս, Բդեաշխ ·

Կասսիոս Կիմբեր Դեկիոս Դոլաբելլայ Կասկա	Ծերակոյտք ·

Համբաւաբերք ,
Սպասաւորք նաև
Նուիրակք ։

Տեսարան, հրապարակին ի Հռոմ ։

ՄԱՀ ԿԵՍԱՐՈՍԻ
Ի
ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

ԳՈՐԾ ԱՌԱՋԻՆ
Տեսարան Առաջին:
Կեսարոս և Անտոնիոս:

Անտոնիոս:

ԱՅՈ՛ ԿԵՍԱՐՈՍ ԹԱԳԱ-ւորեսցես. հասեալ է ժամանակն երջանիկ ուխտից քոյ լըման. փութասցէ արդ 'ի վախճանի սիգացեալ և պերճացեալն Հռովմ՝ զանձին քոյ զյարգ, և տացէ առաքինութեան քոյ զմրցանակ. Նա որ ընդ երկար առ քեզ յանձն իւր զդատս անխիրաւ, և ողջունեսցէ զքեզ 'ի գահին, իբրև զմեծ վրէժխնդիր՝ զյաղթողն և զարքայն իւր: Հաւատա ինձ՝ բարեկամի քում, որ չէ տակաւին զգացեալ զխափանմանձուն զախտ, և որ յարդ անձին հաւատար զքոյդ յարգէ զպատիւ: Գի-

տես զի կազմեցի զանուանս հարկի զոր հա-
գայցեմ ՚ի Քո հանդիսին, հաճեսցես ուրեմն
լինել երկրորդն ազգի մարդկան: Տենչամ
տեսանել կապել զպարանսն ՚ի գլուխս կեսա-
րուն քոյն իմ վարել զպետութիւն: Հասա-
նիցէք ստս լինել պատասխանի. և հայեց-
ուածք քոյ տենչականք զթախծութեան սան-
նչան: Օ՜ ինչ, Տէրն աշխարհի՝ թագա-
ւորին հաւանելոյ դերուել է: Մարթ է երկրուա-
նալ Առաքելոյ: Օ՜ ինչ արդեօք մարթի
յանձնարելին վայրանն զինս քո ունիլ:

Առաքեալ

Բարեկամութիւնն՝ ով Ոնեսիփորոս
Գիտես զի հանդերձեալ է իմ մեկնիլ ՚ի
քէն. բախտն բաժանէ թէ արդեօք
պարտ իցէ մեզ անջատանել զգօրս մեր
՚ի բարեկամս, զկեղտ անձիթոյն վայրենի ա-
րեամբն Պարթևայ՝ գլխատի և ժողո-
վրդեանն հաւանիմ լռանալ: Երկնաւորաց
Արծուէին իմ ՚ի վերայ թռուցանելն ուսոյ խոյա-
նալ, և հարսանեաց լէգէոնք իմ ձեռն արկ-
ցեն նախ ՚ի գլուխ իմ զպարանսն կապել, և
ապա նշանաւորութեան լինել մնացորդ:
Ընդէր ոչ նուաճեսցէ կեսարու զօրութիւն

ձի

մի, զոր մատուցեալ 'ի ձեռն Աղեքսանդ-
րու ընդ ձեռամբ իւրով էր գրեալ:
Յունարէնս թարգմանեցաւ, զի՞ ոչ խոնար-
հեցի Եփրատն զննուց կեսարուն: Ակն-
կալութս այս արդարև խրախուսել մար-
թի զոգի սիրելոյն քո, բայց կուրացու-
ցանել երբէք ոչ զօրէ: Գուցէ սաստկա-
ցեալ բախտին յառաստաձեռնելոյ ինձ ըղ-
ձորկս իւր՝ հուսկ յետոյ լքանիցէ զիս.
նոյն ինքն յաջողութին գծրեալ զՊոմ-
պէոս, և չէ՞ն ինչ զարմանք եթէ 'ի Կե-
սարուէ ևս հրաժեշտ առցէ: Աստին և
մանրամկրկինն խոհականութեան յանձանս
'ի խայթս անկանի. ուր պատրանք ձախա-
նանն և բախտն միայ հեզանկարծ, որպէս
յերս պատերազմի, բառ որում կախի և
եթ իբրև զբայլէ մեոյ 'ի յաղթանակէն
առ պարտութի: Գիտեմ դու սիրելի իմ,
զի Կեսարու 'ի քաղաքոն ամեց հետէ և
այլր ծառայէ, հրամայէ և յաղթէ. և
ոչ զբախտն կայսերաց 'ի գլխութի իւր
եղեալ ապաստան, և հաստատ ինձ՝ զի
յիւրաքանչիւր գործ հարուածն վերջո-
ւոյ կախեալ միայն զերկարութենէ վայր-
կենի մոռ. բայց զի՞նչ են իցէ եղքն զոր
բախտն

բախտին ծնանելոյ, որդի իմ՝ չունի ինչ եր-
բեք երկնչել. յաղթեսցէ կեսարս ա-
ռանց բարձրամտութեան, կամ մեռցի ա-
ռանց գանգատանաց: Բայց ՚ի խանդա-
կաթ յորդէ անտի բարեկամութեան քո, գոյլ
իմն պարգեւ պահանջել պարտիմ: Սան-
կունք իմ՝ ով Մենանդրոս, անկեղծն իմ՝
զի ՚ի քեզ զբարեկամ մի գտանիցեն: Յու-
սամ զի հոգւով իւիւ պատշաճաբանել և նմա
ձեալ, խոստովան եղիցի գրքոյն զկարո-
ղութի: Դու և որդիք իմ վայելեսջի՛ք զա-
նուան թանգարի, և վարեսջի՛ք զնամ զազգ
մարդկան: Յիշեսն և զայս, է վերջին խրա-
տիր իմ, զոր առնեմ քեզ, զի լիցիս դու
հայր որդւոյ իմոյ: Ոչ խնդրեմ ՚ի քէն
զերդմունս, որք են դանդաղեալ հաւա-
տիք մարդկային հաւատոյ, այլ խոս-
տումն քո միայն շատացուցանել կարէ
զիս, քանզի արդար են բանք քո քան
զերդմունս նոցա, որք աղտեղանեան յանձա-
խանկի երդմնազանցութեան մարդկան:

Անփոնէս

Հաստ է թողուլ միայն զՄենանդրոս
և զմահ խնդրել ՚ի սար աշխարհ առանց
նո

նի . ըստ դաշանց Աքիլլէի յորժամ փա-
ռախնդրութիւն հրաւիրեսցէ զորբերըն իմ,
և ես Տրովացւոց յաղթութեան Ըստացուցանել զը-
բաւականս կեսարութ խմոյ , այլ միշտ անձկանս
սարսափեցոյ իմ ՚ի քէն առաւել ներքէ զիս ,
և քերդկատուր ըմնիմ մինչ անտանելով զսիրտ
քոյ աղմնիմ այսաննակ վշտացեալ , ՚ի կե-
ղակարծս անկանիլ զբախտէն , և զգուշա-
կել զչարեացն որք չէն երբէք պատահե-
լոց ։ Ո՜ն չէ այդ զոր խօսիս՝ թէ
զահանկից որդւոյ իմոյ եղիցի անտանելոյ ,
և նոյին իշխանութեն և փառաց բաժա-
նորդ , որք իցեն որդիքդ այդոքիկ չգի-
տեմ , զի չի՛ք քեզ այլ որդի բայց ՚ի հօկ-
տաւիտէ , և ոչ ևս որդեգրական ոք ժա-
ռանգ ։

Արկաս ։

Ոչ ևս կարեմ թագուցանել ՚ի քէն
մտերելի իմ զցաւս , որք ճմլեն զսիրտ հայ-
րական ։ Հակառակիս ընտրեալ գրեցա-
ւորինաց յորդորութի կեսարոսի , և նշանա-
կեցի զնա յաճորդոցն զիս . բայց ճակա-
տագրին (կոչեցից զնա արդէօք զթանէր
թէ անողորմ) հայր արար զիս ճշմարիտ

որդ

որդւոյ միոյ, զոր սիրեմ խանդաղատանօք. բայց աւաղ զի չարաչար են փոխարինեալ ՚ի նմանէ իմ կաթոգնութիւնք:

Աքիտոփէլ

Հնար է լինել ուրեք վատթար և ապերախտ, և անարժան ազնիւ արեանն ուստի է շառաւիղեալ:

Աբեսաղոմ

Լուր, և անսաս ինձ բաւական. գիտես դու զապերջանիկն Բրուտոս, կըրթեալ ՚ի դպրոցին խուժադուժ առաքինութեան ՚ի խստամբերականն Սպարտիէ, որոյ մոլեգին նախանձաւորութիւն ընդդէմ է նախնեաց օրինաց մերոց, և անհաշտելի թշնամի բացարձակ իշխանութեան, և որ զէն իսկ առեալ զանձամբ ընդդէմ ինձ, աւուրց յաւուրս խրախոյս և զօրավիգն լինի իմոց թշնամեաց, նա՛ որ երբեմն ընդ դաշտս Թեսաղիոյ էր կայսնաւորն Կեսարու, և զորոյ զկեանս երկիցս ապրեցուցի. նորուն չարայուզութեան պատճառաւ ծնաւ ՚ի մէջ թշնամեաց իմոց, և հետի յինէն զարգացաւ:

Աշակերտ.

Զինչ է արդեօք Առաքելոցն....

Վարդապետ.

Մի՛ հաւատար լինի, այլ առ զայս և ընթերցիր ։

Աշակերտ.

Ո՞վ աննմանելեաց՝ կատարելն Սէր զեղեան, ճոխացեալ քոյին Կատոլիկ ։

Վարդապետ.

Այո · զաստուածածունկ հարսանիք ինչ միայցուցին զմեզ · Կատոլի՝ յորժամ 'ի սկզբանէ անտի ծնան երկպառակութիւնք մեր հասարակաց, բռնութն էած զնա 'ի գիրկս այլոց ուրուք · բայց նոր ամուսին նորա 'ի նոյն աւուրն հարսանեաց միաբանեցաւ յառնեալցս, և որդին կեանութ մնացաւ բարուտոս [illegible] անհանճարակցութը · և ապահեցաւ ցորդ՝ ով աղէտից դառնութեան, առ 'ի տանել զհայր իւր ։ Այդ ընթերցիր դու զայս թուղթ աղէտալի, յորմէ զձայն 'ի միտ առցես ։

Աղօթանքս (Ընծայեցեալ զԱստուածն զոյս օրհնեաց :)

|| * Աստուածոյ՝ մեծամեծիմ Տէր. բարեգու-թիւն դիւց որ առոյ վախճան կենաց իմոյ՝ միայն կարէ տալ եւ աւարտ սիրոյ իմոյ : Ողջ լեր եւ յիշեա զի բրուտատան է որդի քո : Այժ տայց տէր՝ զի խնդակալաթ մեր մութին այն զոր ունի աներկիւղս առ հայրն նր 'ի վերջին յայս կետ ելից խելոյ , բնա-կեսցէ յար 'ի միտս նորա , եւ արասցէ զնա արժանի քեզ ||* : Նո ուրեմն բախման որդի մի կեսարորի այսպիսի անմաման խու-րեան :

Աբէլ.

Ճառագայթէ բրուտոր զուարթնու-թեան հօր իւրոյ : Յանդուգն արիութիւն նորա թէ եւ 'ի զայրացումն ածէ զիս՝ այլ-ասոյ զվայելչուն փառաց իմոց : Պարզա-մտութիւն սրտի նորա գեր 'ի վերոյ համ-գիտանոյ եւ յաղթէ ինձ : Օ՜ զամ ես ըզ-գաղտնի խնդութիւն իմն , թէեւ խոյէ զիս : Պաշտեմ ընդ նա , եւ սրտամտութի-նդ այնքան զօդի իմ շարժէ՝ մինչ զի չկա-րեմ

Ր. րեմ

բեմ որով եղանաւ և իցէ նախատել զնա՝
յորժամ նոյն դատապարտէ զանկախ իշ-
խանութիւն զոր գրաւեցի : Ողջախո-
հութիւն նո՞ր գեր քան զիմ հանճարանայ :
Իբրև զմարդ և հայր՝ զմայլեցուցիչ իմն
հրապոյր քաղցրացուցելոյ զնա ՚ի ներքս իմ
զգամ. կամ՝ ծնեալ հռովմայեցի, տա-
կաւին ՚ի պատճառս իմ ձայն աշխարհի
իմոյ բազմանայ և կոչէ զիս բռնակալ :
Գուցէ ազատութիւն այն զոր խորհիմ
խոշտանգել, հաստատուն քան զկեսա-
րոս եղև հարկէ զիս սիրել զնա : Այո՛ ես,
եթէ Բրուտոս պարտի ինձ զկեանս իւր՝
որդւոյն կեսարինի անարգել պարտի զնոյն :
*Քանզի ՚ի յառաջ յարբունս կենաց իմոյ
ուսայ իբրև զնա, քամահեցի զՍիղլայ,
և միանգամայն զանուն բռնակալի : Ես
ինքն եղանէի իբրև զնա՝ քաղաքացի մի,
պաշտպան ազատութե և Հռովմայ, եթէ
չէր թևակոխել փառասէր յափշտակչին
Պոմպէոսի նախանձեցուցանել զհանճարն
իմ ընդ անձեռն կարողութեն իւրով :
Ա՛ռ զի ծնայ ես փառաւոր և ահաւոր,
և ևս արի և առաքինի. եթէ չէի կեսա-
րոս՝ ցանկայի լինել Բրուտոս .... Այլ

սակայն ամենեքեան յօժարիլ պատուիք առ իւրաքանչիւր բայս բարուց մերոց ։ Բրուտոս փիլթամանակի խօսելոյն այլապէս՝ յորժամ ծանիցէ նա զծնունդ իւր ։ Հաւատամ ինձ , արքենի պատկն որ վիճակել է նմա՝ ուղղեսցէ զկատակոր բնաւորութիւն հօգւոյ նր ։ «Քանզի բաւ յաջողելոյ բախտին փոխին և հանգամանք ։ Միութիւն՝ արիանն՝ շնորհք իմ, և խորհուրդ քո , միաւորեալ ամենեցուն սոյա հանդերձ օգտին և շահու ողջացուցանել ունին զնա ։

Ահգանելա

Երկբայիմ յոյժ ․ գիտեմ ես զխըռբոխտ կամակորութիւն նր ։ Մարդապետութիւն՝ որում նայն հետևի , այն է աղմուկ խելագարաց , զորս չէք ինչ որ շարժել կարասցէ , զի քինին խորոխաք և կամակորք անհամոզելիք և յանձնապաստանք , համարեն պարծանս ինչ կարծրացուցանել զմիտս իւրեանց ընդդէմ մարդավարութեան , մինչ բարկացել բնութեն նուաճել անզօրանայ առաջի նոցա , յաղթահարեալ գլխովին ՚ի կամակորութե

անտի

մնոտի իւրեանց փարկանելով ։ Այպխեաց և եթ նա ունկն մատուցանէ ։ Սարսափելի աղմնդք այնոքիկ, զորս որդիք ամբարտաւանութեն անուանեն պարտաւորութիւն, ապերասան առնեն զոէրուն, և ինքեանք համարին տեարք իւրաքանչիւր անդամանդեայ սրտից իւրեանց ։ Ինքն Կատոն՝ թշնամի սանձկեանն այն, անկեալ ՚ի Յուտիկէ, անխմաստ գիւղաքն այն, որ անդոնեայ զ յառաջարկել թողուն քո, և նախատեսեաց զամօթալի մահ խանդակաթ բարեկամութեն կեսարոսի, չէր այնքան խստապարանոց և բարձրայօն ոք զբրուտոս ։ Նոճազ զանդխոեսցէ քան զապերախտ որդիս զայս զոր բարեհամբոյր սիրտ քո փափագի այսանակ քեզ սրտացուցանել ։

Կեսարոս

Օ՛ ինչ անցեր դու սիրելի իմ. բանք քո վրդովեն զիս ։

Անդրոնիկոս

Սիրեմ զքեզ կեսարոս, և յոյժ անպատեհ է ինձ ատել զքեզ ։

Կէ

Աբեսողոմ

Քահանայն մեղմացուցանէ զնմա :

Ադոնիա

Աբեսարիս, այն ոչ ունիմ :

Աբեսողոմ

Զինչ . Թերևս ատելութն նր ....

Ադոնիա

Հաւատամ ինձ :

Աբեսողոմ

Նարւոց է՝ այլ չէ ինչ փոյթ, հայր եմ տակաւին : Յաճախ ծառայեցի, ոչ ապատեցի ապրեցուցի զմնացորդս թըշնամիս իմ : Սիրեցայց 'ի հաւուկմեց և յորդւոյ իմմէ : Անշնորհակալութե իմ համգուցանելոց է զինդ ամենեցուն : Պիտոքեալ աշխարհս միաւորել ընդ բռնաւորի յարգել ունի զիշխանութիւն իմ : Նպաստաւորել պարտիս ինձ յայսմ մեծի դիտաւորութե : Դու՝ Ադոնիա, օժանդակեցեր քո զձեռն զօրավիգ լինել ինձ 'ի պա-

տե

ռերաղմն ազգի մարդկան, դու ինքնդ ես յաղթեսցես բռնաւորի ։ Գնա՛ գործեա՛ ամոքել զոգի նր, և կազմեա՛ զխիստ առաքինութի՛ նր վասն անձնարին գաղտնեայն զոր զարհուրի ոգի իմ՝ բացայայտել ։ Սակայն գիտասցէ նա փութանակի ։

Անդրոնիկոս

Ո՜ Տէր արարիչ, սակայն ամենակալնուամ՝ ոչ ելից յաջողութե ։

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Կեսար, Անտոնիոս, և Դոլաբելլայ։

Դոլաբելլայ

Կեսարիս՝ մատադիւր են ծերակոյտքն կամաց քոյ, սպասեն ծայրագոյն հրամանիդ, և խնդրեն զմուտսն։

Կեսար

Կարի ընդ երկար յապաղեցին նոքա լծոյ նոցա մտանել։

Անտոնիոս

Գան նոքա լի ատելութեամբ և չարակնութեամբ, և տհաճութեամբ սրտի ՚ի դէմ ամենեցուն։

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐՐՈՐԴ

Կեսարոս, Անտոնիոս, Բրուտոս, Կիկերոն, Դեկիոս, Կեսկա, Կասիոս, և այլք ։ Նուագարանք ։

Կեսարոս · (եալքեալ յատեանը)

Ողջոյն ձեզ՝ Մնացորդք անմահին հռով-մայ, և Միրեղէնք Կեսարու ։ Կիմբեր՝ Դեկիմոս՝ Կասիոս՝ և Կեսկա, և դու սի-րելիդ Բրուտոս՝ մերձաւորք առ իս ։ Առանիկ հասեալ է հուսկ յետոյ վերջին րոպէն, զոր եթէ դիցեն անխարկուք իցեն կեսարու, բայց որոշեալ միանգամայն տալ աւարտ պատերազմացն աշխարհի, կախուլ զաթոռն Միւթոսի, և հրահան-գել զորամնել ատոնեցն կրասոսին մե-րոյ ։ Նոհա ժամանակին մինչ եթէ անան անկանելին ինչ որք ոչ նուաճեցան, առ-՚ի լռեցուցանել զհանդէս տիեզերական կայսերութեան, խռովարարեալ են հռովմայ և Կեսարու ։ Կոչէ զիս եփրատն, և ՚ի վաղիէն չուեցից ։ Բրուտոս և Կասիոս ջնեալ իմ եկեսցեն յառաջ ։ Հոգին Պաղ-

զէ

գլոյ և Խոտալոյ յԱնտոնիոս է ասացեալ ։ Վարեաց Կիմբեր զիշխանութիւն իւր 'ի վերայ Տաղանդեալ Թագաւորաց Սահմանացն Ռետեայ և Ովղանդեան ծովու ։ Ղեկիայն և զՅունաստանն առամ'ց Պնեկիմնս ․ և զՊոնդոս քեզ տայց ով Մարկեղոս ։ Նա զԿապիկայն տամ զլուվանդակ ընդարձակ տէրութիւն Ասորեստանեայց ։ Յաղթանակութիւք մեր այսանակ պաշտպանեալ՝ և թողել զհռովմ 'ի կատարեալ երջանկութիւն և միաւորութիւն , ոչ այլ ինչ վերջինայ քան 'ի բացորոշելոյ թէ զոր պատիւ Կեսարու՝ հաշտարարին հռովմայ և աշխարհին , կրեսցէ ։ Պատուհիրանաւ ձեռով Միղլայ անուանեցաւ Դիկտատոր ․ Մարիոս՝ Հիւպատոս ․ և Պոմպէոս՝ կայսր ։ Նա նուաճեցի զվերջինն , և այս շնոր լիցի ։ Նոր կայսերութիւք պահանջել ունին փոքրագ անուանակոչութիւն ։ Պարտ է մեզ ունիլ զանուն իմն առաւել հոյակապ , առաւել որբազնել , և ոչ ընդ ուսհանկան յեղափոխութիւք գրաւել ․ այն է՝ անունն ընդ երկար յարգեալ 'ի հին հռովմ , և փափաքելի ազգի մարդկան ։ Ա'շխարհակալուր հրատարակեցաւ թէ հր-

ռովմ'ի նմանիր պատերազմէ ընդ պարսից • և թէ արքայ ոք մարթի յաղթել նոցա, և միայն թագաւորք վարել կարեն զիշխանութիւն իւրեանց անդր ։ Գիտասցէ կեսարոս, այլ սակայն կեսարոս չէ արքայ • է սոսկական և յետին քաղաքացի մի, բայց համբաւեալ վասն անցելոց ծառայութեանց իւրոց՝ հպատակ, կուռն ծանծաղամտութեան անկայուն ժողովրդեան, որոց մարթ է դեռևս թիւրել և խափանել • • • • 'ի միտ առնուք զոր ասեմս Հռովմայեցիք, գիտէք դուք զանկալութիւն իմ, զարժանաւորութիւն իմ, և • • • • զկարողութիւն իմ ։

ԱԷՏԻՈՍ

Կեսարոս՝ տայ քեզ պատասխանի ։ Պատկէք այնոքիկ՝ դրօշմք և աշխարհ համայն զոր եղեալ մեզ՝ յաջս ժողովրդեան և առեալ, նախանձաւորք իրաւանց իւրեանց, երևի զգաստակարութիւն իմ՝ և ոչ շնորհ ինչ արարեալ՝ յայսմանէ պայմանս ։ Մաքիմոս, Պոմպէոս, և Սիդղոյն՝ ձեռներէց յանձնառակօղք այնոքիկ իշխանութե ժողովրդեանն, երբեք իշ-

խնդրին ոչ զոյս օրինակ ներբողել զյաղ-
թանակութիւն հաւլենդ, կամ յինքեան
ընկրկել զիշխանութիւն. Դժկատողի՞
իբրև թագաւորս ։ Յուսացայց մեք 'ի
մարդասիրութենէն կեանքոյ պարգե-
մի տուանել արժանեաց, և տուանել պատ-
ճառական զանձանց զանմ՚ ճոխութիւն պե-
տութեան այնպիսի զորս տասնադրութիւն
նի չնորհեայ մեզ ։

Աբէլ

Զի՞նչ խնդրել կամիս 'ի կեանս քում ։

Կայէն

Զազատութիւն·

Ադամ

Այս խէկ էր խոստումն քո կեա-
նքն· զոր խնդրո երջանկար արմատախիլ
առնել զմիահեծան իշխանութիւն ։ Մտր-
ծէր թէ էր համել ժամն երջանիկ, յոր-
ժամ յաղթողն աշխարհի երջանիկ զմեզ
ունէր առնել ։ Հաւեմ թագեալ արևամ-
ուերեալ և ընդ լծով նուաճեալ, եղիս
զապստամբս և զմեծամտութեան յայնմիկ
յու-

յուսադրութեան ։ Մեք էաք որդիք նորա յառաջ քան լինելն մեր գերի քո ․ ․ ․ ․ գիտեմ ես զիշխանութին քո , և ես գիտեմ իսկ զի՞նչ երդումարդ ։

Բրուտոս

Մեծ եղիցի կեսարս , բայց հըռոմ՝ տակաւին ազատ ։ Մա՞րթ է դշխոյն քարոզել աշխարհի , ձեռնակալք կաշկանդեալ կալ առ անձին ։ Տիրելով ըմբհանուր տիեզերաց , պերճանալով ձոխ և փառաշուք անուամբն թագուհւոյն , և տակաւին պարաւանդել կապանօք գերութեան ։ Ո՞ր ինչ օգուտ կարէ ապերջանիկ աշխարհի իմոյ՝ և որդւոց իւրոց , գիտել թէ ունի կեսարս նոր ծառայս առատս հարկանելոյ ։ Թերևս պարտիկք չեն անապօրոյն թշնամիք մեր ․ և չարագոյնս ունիցիմք ։ Լաւելի ինչ ոչ ունիմ յանդիմանս տալ ։

Սկաւրոս

Ի՞ դու ես ով բրուտոս ։

Ամփոփումն ('ի Ընծայմանն հայր առ Սեւերոս)

Սկսանեմ զկրթութիւն ձեր, և տես եթէ շնորհաց քոյ արժանի ես դու:

Սեւերոս

Ոչխեմ դու ով բարեկամ, ապաշխարող որպէս եսդ, չարաչար վարել զհամբերութիւն իմ, և զեռանդն սիրոյ իմոյ շիջուցանել: Դուք հրապուրէք իմ անենեքեան խրատովք ուղղապետութե իմոյ սատարել զձեզ զօրութեամբ զինուց իմոց: Արդարև ընդդէմ դարձայք դուք մաբրոյին, բայց գերի եղէք պանդխտին, և միայն շնչաւէլք միշտ ժամու ցասմամբ կեաւարութի ընդերկար զսպեալ՝ սրտմտութեր թափեցայ 'ի վերայ ձեր: Ով վէս և խորդալարով հնարագիտակաց՝ պատճառս առեալ միայն 'ի մարդասիրութեան՝ ընդվզելոյ, ոչ զօրէիք խօսիլ զայս օրինակ ընդ սիրելւոյ: Բայց անյիշաչարութիւն իմ զօղելոյ ձերոյ զվայրագութիւն զայսերախտութի գրգռէ: Թուի ձեզ թէ կեսարու երբէք ոչ տայէ տեղի վրէժխնդրութե, այս տեղ խօսել ձեզ սովորեալ

յան

յանդգնութեանց զհաւանելոյ և զաշխար-
հէ ձերմէ, և կերպարանել զայս հայրե-
նակէր միջացուցն, զայս աստուածածնու-
հոգւոյ՝ առաւելի յաղթողին ձեր: Ընդ
դաշտս փառաւորեալ սպառնէր ձեզ ցու-
ցանել զայրոյթն. բայց ոչ արգելին հեռի
յինքեան կարգացն զձեզ: Ուսարուք սրտու-
հեան, որ միանգամայն յաղթել ոչ գիտէ՝
հնազանդեցել սրտին:

Աղօթք

Բա՛ն, կենարար՝ ՚ի նորոգումն ամե-
նայն հաստատեալք և ձեռագործք մեր են
հասանել ՚ի կատար գերերջանիկ փառու-
թե քաղցրաբար և սաստկօրէն դիմա-
դրութ լինել մահու: Մի ՚ի մէջ խորհրդեաց
զկեանս իւր ՚ի թեւակոխեալ: Ընդունեցեր
զու ՚ի կեանս մեր որ ոչ խնդրեցաւ ՚ի
քէն, բայց եթէ առ ՚ի նկուն առնել զմեզ,
բայց մեք սատակեալք զնորին զայն, որ այս
գործակ հանդարտեալսն զմեզ մխիթարէ:
Ընդ զհնազանդելոյ. քան մի լիցի: Հեռի
զթոյն դառնութեան սրտմտութեան քո ՚ի
վերայ մեր: Մինչդեռ ևս յամէն. փառաւոր
զանուներ քո ՚ի սկզբան իմ՝ եթէ կամք են
քեզ

քեզ թագաւորել։

Աբէլ

Այս բռնաւոր .... առանձնացէ՛ք դուք։

(Առ ծերունեացն որ ելանէին արտաքս։)

Օ՜ ի՞նչ են բանքս այսոքիկ։ Նաւա՜ղ, կարեվէր խոցեն զսիրտ իմ։ Հեռի է կե-տարոս ՚ի ցանկալոյ մահուան քո։ ՚Ի բաց կայց ՚ի խորհրդականոյս առենէս, աղա-չեմ զքեզ կայց, դու միայն կարես զիջու-ցանել զիս։ Օ՜ քեզ միայն ցանկալ ունի սիրել կետարոս։ Այս առխս բռնաւոր։

Նորասպա

Այս հաւատարիմ ՚ի խոստումն քո, և քո եղէց յաւիտեան։ Եթէ եւղ բռնա-կալ, արհամարհեմ զսէր քո։ Ո՛չ միայնիկ ընդ քեզ և ընդ անտրանխու, չէ՞ նա հաւա-նեցի, վասն զի խնդրէ զթագաւոր։

ՏԵՍԱՐԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ։

Կլէոբրա և Աղոփոնիա ։

Աղոփոնիա

Ո՜ ի՞նչ տեսս դու սիրելի իմ · պատ բեայ զքեզ երբէք անտանելոս ։ Թուի քեզ եթէ բնութիւն շարժել կարէ միշտ զհոգի մի այդքան փայլուն, և այդքան անզօրելի ։ Ո՛ն անդր · թո՛ղ աղաչեմ զքեզ, մի՛ տալ զծածկութիւն խորոյն ի հրապարակ, որ բռնեն առնէ որոտ քում ։ Թո՛ղ զի ողբայցէ նա զանկումն հռովմնոյ, բայց սակայն մի՛ երբէք տայի նմա գիտել եթէ ո՞յր արիւն է զոր նայն հալածէ ։ Զե՞նա արժանի երջանկագործութեն խուրոյ, նաղաշնորհ զերախտեայ քոյ, սարաշնորհ զփրոյ քոյ ։ Այսուհետև ձեռն թափ լե՛ր ինմանէ ։

Կլէոբրա

Ո՛չ կարեմ, վասն զի սիրեմ զնա տակաւին ։

Աղ

Աշակերտ

Դատապարտեանց ուրեմն սիրել զիշխա-
նութիւն քո, հրաժարեանց ՚ի թագէն, եւ
՚ի վեհագոյն աստիճանէն՝ զոր գրաւեալ է
քո․ զփառասիրութեանն չէք տեղի յիշխա-
նութեան քում ։ Լորդել լինի այն ամենայն
զօրութեան քո, եւ խոնարհութեան քումն նպա-
տակի ։ Ո՜վ Տէր․ լինելով հաւատալեաց ՚ի ներ-
քոյ օրինաց քոց, հանդուրժեցես սոյն-
օրինակ հակառակորդութեան կատարելի ընդ-
դէմ քեզ, եւ կիմացեալ ես, եւ կենդանի ։
Կարեն անանցանք եւ արհամարհ ծերա-
կոյտք իբրեւ փոշոյ, խօսիլ զգայարանաւ
տեսակի վեհագոյն տեառն ազգի մարդ-
կան ։ Յաղթահարեալ եւ ՚ի պարտութիւն
մատնեալ կեանս չնորհակալութեան, եւ եր-
կրպագանեն զոտէր խորեանց ։

Աստուած

Զասուստանակեցեք զիմ, անձնատուք
զհնացս խոնց․ կարի սոսկ է յիմէն զան-
գիտել ՚ի նոյնանէ ։ Թողում նոցա մինչ
դողան ՚ի յահէ ընդ անուն, զոր բառնալ
ունին ։

Անտոնիոս

Մարիոս առաւել նոցայ խնայէր յարիւն նոց, և Սիղլայ պատուհասակած առնել ունէր զնոսա ։

Կեսարոս

Զի սիղլայ էր անագորոյն ոմն, ծնեալ և եթ առ 'ի սառապեցուցանել ։ Արեան ծարաւիք և չամբշութիւն՝ այսոքիկ էին քաղաքայնութիւնք նր, և ամենայն մեծութիւն նր ։ Դ մէջ հեծութեան և հառաչանաց, և պատժոց և մահու կառավարէր զհռոմ ։ Նա էր սատանանամբ և ահաբեկութիւն հռոմայ, իսկ ես եղէց ուրախութիւն և ցնծութիւն նորա ։ Քաջ ճանաչեմ զժողովուրդն. եկեսցեն առ ուրք յորս փոփոխեսցին ։ Նարձցեն յինքեանց զանէլս միաբանութիւն և զատելութիւնն ։ Խրկոքեան ևս դիւրաւ նուաճեսցին ։ Մեծութիւն իմ լծաւիւ 'ի նոցանէ զթևս իւրեանց, բայց գթածութիւն իմ համոզէ զնոսա ստակաչին ։ Մարդասիրութիւն է ներել թշնամեաց, որք ոչ զօրեն վնասել մեզ, և ցոյց իմն ազատութեան 'ի

հեզութիւն նուաճեսցէ զմիտս նոցա, և զկապանս նոց խուն մի թեթևացուսցէ։ Ծաղկամբք պարտ է ինձ լնուլ զկարասն, եթէ դէպ լիցի ինձ արկանել զնն անդ, և փայփայել զինքն մինչև կարասցից այն֊տաւագոյնս պարարանոտել զնա։ Ի հաճոյս նոցա բերից՝ ի տառապեցուցանելն իմ և զնոսա, համբուրեցից և գերեցից, և շատ լիցի ինձ առ ՚ի հանել զվրէժ քինու֊խնդ յամենայն թշնամեաց իմոց՝ առ զիս նոցա սիրել։

Ադոնիա

Պարտ է քեզ զանդ֊խոսել, ապա թէ ոչ՝ չէ հնար քեզ թագաւորել։

Աբեսողոմ

Ի պատերազմի և եթ մարթ է կե֊սարոսի երկոճանալ։

Ադոնիա

Զարաչար վարեսցէ ժողովուրդն զազատ բնաւորութիւն քո։

Ակտորս

Ասեմ քեզ՝ ոչ. պաշտէ զիս ժողովուրդն։ Հայեայց 'ի տաճարն յայն, զոր կանգնեաց հռովմ գթասիրութեանն կեսարոսի։

Ահնրանիս

Գուցէ կանգնելոյ են նորա միւս եւս վրէժխնդրութեան կեսարոսի։ Ո՜ արհուրիլ և գողալ ունիս դու 'ի խռովմանէր սրտից նոցա, որք դեռեւս տածեն յուսահատութիւն, անողորմք 'ի պարտականութիւն իւրեանց, և գերիք հռովմայ։ Աստախոս խռովել նախատեսանէ զի անտանիս 'ի սերեկեանս աւուր կապելոյք զթագն 'ի գլուխ կեսարոսի, եւ առաջի աչաց քոյ տրամաչեցին զայնմանէ։ Նարեգին է նուաճել ընդ ձեռամբ մերով ընկ կառաւղին 'ի նոյանէ, և զրաւել զնոսա 'ի յօգուտ մեր. 'ի յարգելու վանեմայն վտանգս՝ պարտ է կեսարոսի ստիպել զինքն 'ի հայթայթել։

Աբէլ.

Եթէ երկուճանայի 'ի նոյնանէ՝ պատուհասեալ էր իմ արդէն քեն։ Մի՛ թեթեւ քաղէր ըմնել ինձ տանել զիս արհամարհ։ Աւետարու ուսաւ մնարանջիլ՝ ուսաւ յաղթել, սակայն ոչ գիտէ ինձ պատժել։ Գնասցուք առողջն սիրելի իմ անտոնիոս, ստարք 'ի կասկածանաց և 'ի վրիժու, և վարեսցուք տաւանց ըլ մնաց զյաղթահարեալն զաշխարհ։

ՎԱԽՃԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԳՈՐԾՈՅ

ԳՈՐԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՏԵՍԱՐԱՆ ԱՌԱՋԻՆ

Ուլիսէս . Ագամեմնոն . և Պոլիքսենեայ ։

Ագամեմնոն

Այս դառնութիւն ատելութեան , այս խրոխտ զլացումն , ծածկի նուաղ ՚ի յատելութենէ քան ՚ի վայրագ-ըմբոստութենէ ։ ՚Քաղցրութիւն կեսարարի վեհագոյն աստիճան և իշխանութեան նոր , հռչակ այդպէս արժանի էր դաշն բերմանց քոյ ընդ նմա , և հաճութեան մեծի ։ Պարտ էր քեզ ՚ի զրաւ ամի խօսել ընդ նմա ։ Ոչ թէ զխօսէիր դու միայն ընդ նմա ար-դեօք ՚ի պայքար հակառակութեան դեղե-քիս , տագնապ պակուցման պաշտպէր զքեզ ....

Ուլ

Բրուտոս

Որք խնկ ընծայեցեալ կամ ՚ի խուճապաշտման . այն ինչ բանք քո ճչէին յականջս իմ : Դու թշնամիդ երկրի քում, զոր մատնեցեր և վաճառեցեր Կեսարու, թուէր քեզ թէ կարող իցես դու ՚ի պատրանս արկանել, կամ խարդաւանել զիս : Ե՛րթ, և խոնարհեցո՛ զգլուխ քո նմա, և բարեմաղթիկ լե՛ր առաջի յօրացեալ տեառն քո : Գիտեմ զճնայս ձեր, փափաքիք դուք ընդ լծով գերութեան զպարանոցս ձեր նուաճել . խնդրեք դուք ըզզթագաւոր, մինչ եքդ հռովմայեցիք :

Անտոնիոս

Ո՛վ Բրուտոս, բարեկամ եմ ես, և պարծանս անձին մատուցանեմ թէ սիրեմ զմարդասիրութիւն . շատ է ինձ սոսկական առաքինութիւն այս : Բայց նկատես դու զխուզադէն յանձինդ բերել զնմանութիւն, մինչ ոչ եւս ՚ի վեր քան զբարբարոսս մի . և վայրենաբարոյ ճոխամտութիւն քո կարօտի առաքինութեան, բայց միայն առնել զայն մեզ նողկալի :

ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Իբրանպաս ատանձչեն ։ լուսր · Ով
խմն ։

ՈՎ երկինք · երկիրն Դ
երկիրն փառաբանեալ գերեր
թանքս մայերջանեկ աշխա
ձն ըստ քո 'ի վստահաբանի սնարգ խու-
բասխոս, 'ի դեկնոս, 'ի ծոցի ինչ գոյնաւ-
որինաց որքոց 'ի բրոատխոս ։
ևմ, Հայեաց յաջորդա
այրաքնեկ են մնացորդաւխա
մեծութե ։ Համե
տուցանեմք՝ որ ա խօսխս ընդ իս, ազա-
մեր ։ Աղաղակաս · Երստն կրկնե շունչն ։
վրէս կա
խսկ ա
բայց
մնահ
փոխ
որ
այ
զ
այ
ան

նի , զգամ զկենդանութիւն իմն զկայծ
Ո՛րչափ առաքինութեց քոյ ցայտել
տապանս . այլ և փառել զինել զոգի իմ եռա-
իմ : Դու ըստ խրախուսանաց : Ո՜ օրէն
մատնեցեր և գթութիւնք քո կենդանականք 'ի
թողլ քեզ թէ՛ 'ի սիրտ նոր անջնջելի տպա-
րանս արկանել , 'ի փառաց և շքոյն ան-
Ն՛րթ , և խնամոյ զոր բռնակալը այս ա-
և բարեմարդիկ է : Ո՜ ինչ արդեօք ան-
տեսանն քո : Գիտէի պատմելոս , 'ի պատ-
փարիք դուք ընդ լծակերի . թուղթ մի :
րանոյս ձեր նուաճելոյն ընկնաւ)
զթագաւոր , մինչ եւ
նուրբ ընկղմեալ
Անդրանի , և հանգիստ տառա-
Թայիճք :*

Ո՛վ բրուտոս , բարեկամ
և պարծանս անձին մատուցանեմ խնկն վը
րեմ զմարդասիրութիւն . շատ է ինձ պանս ,
կականս առաքինութեանս այս : Նոյց նկր-ղթ :
դու զդիւցազն յանձնիդ բերել զնմա-
նութիւն , մինչ ոչ եաղ 'ի վեր քան զբար-
բարոս մի . և վայրենաբարոյ ձոխանմտու-
թիւն քո կարօտի առաքինութեան , բայց
միայն առնել զայն մեղ նորկալի :

ՏՆ

՚ի գերութեան ։ Տեսանեմ զի զոմն տամ
ւին բոլորովք առաքինեաց ՚ի հա
խնդիր է նա վրէժխնդրի միոյ լուր • ոչ
ռեալ ումեք զաջս իւր ՚ի բռնութ… խեմ ։
Թուլանէ նա զթմրեալ իմ զ…
ժէ զաջն իմ զդանդաղելոտ…
զարիւն, և նորա շ…

…միլի անարգ խու-
…զոյլթ իւնչ զայնմա-
…ամեխա ։

ՏԵՍԱՐԱՆ …

…ակեա

Արտաքսա, Աղաւնեա, …
…տա, և ն…խօսիս ընդ իս, ապա-
…ւերմունս կրկնէ շուինդն ։

…
է մե…
վի…
որ…
ալ…
զւ…
ալ…
աղ…

անկապաշտք, տոպալոտ առնեն և ինչ
կամին վճռոյն զառաջարկութիս :
Ո՛վ է նա յանձին մերում զպայա-
պանն. այն հռովմայեցւոց զգործն ան-
ձիմ : Դու վրէժք իմ, վճարել է տամ :
մատնեցեր և աշխարհ մեր, և շուք մեր
Թոռն քեզ Թէ ան, անհետ եղեն. ոչ ես
բանս արկանել, իւր կամեցնէ բռնակալն
Ի՛րթ, և խոնարհի աշխարհի, և 'ի վերայ
և բարեմարդկին ընկայուն նախանիք մեր
տեառն քո : Գիտ ան կեսարոսի, և 'ի
փախիք դուք ընդ ը յաղթօղք համդի-
րանոյս ձեր նուաճել յոյուռ Թագաւո-
զԹագաւոր, մինչ եւ ութե աշխարհի,
Անդրոնիկրիւր անոյ հետէ
եռագմնաց,
Ո՛վ բրուտոս, բարեկա եցան և
և պարծանս անձին մատուցանեմ է նա
րեմ զմարդասիրութի. չառ է ինձ Թեց
կական առաքինուխս այս : Բայց նկր
դու զոխացաքին յանձինդ բերել զն ղու
նութի, մինչ ոչ եւս 'ի վեր քան զբ ր-
բարոս մի. և վայրենաբարոյ ձոխասնն
Թիւն քո կարօտի առաքինութե, բա
միայն առնել զայն մեզ նողկալի :

Ցու

Սաւալա

Օ՜ ինչ արդեօք ասես · լռել · ոչ լռեալ դու զաղաղակ խմէ ։

Իրասփա

Այդ շփոթ խմն աղմկի անարգ խուժանին · մի՛ լիցի քեզ փոյթ ինչ զայնմանէ՝ ոմ կասաւխոա ։

Սաւալա

Դու ես որ խօսիս ընդ իս, ազատուէ ․․․․ ահա վերստին կրկնէ շփոթն ։

ՏԵՍԱՐԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ

Սրտադաշ, Աստղիկ, Դեղձենի, եւ Աստէէր ։

Աստղիկ

Ո՞վ կիմեր՝ դու եւս . խօսեաց, զի՞նչ արդեօք դիպեցաւ ։

Դեղձենի

Զի՞նչ տեսեր դու . գուցէ՞ թէ նոր ինչ հանդէս աղօտութեան և հալածմանց ։

Աստէէր

Ընկերութիւն մեր ։ Յորժամ սէգն և բարձրայօնն կեասրոս եկն ՚ի տաճարն, որպէս աչաց խաղաց ՚ի վերայ մեր՝ յարձակման շանթարձակն դիտոն կայսերականն . այս յանդուգն խրոխտանօք եւ մեզ զինել զուշ նայատակին իւրոյ՝ այս է, յարել զպատրաս ՚ի ընկերութիւն հալածմանց ։ Ի ծունր եղ ժողովուրդն առաջի նր, և անոմնանեայ զնա մեծ վկայ ժխնդրին հալածմանց և տիրապետին համօրէն աշխարհի . բայց ըղձակերտել կեասրոս այլոյ ինչ

Հաւ

չքոյ 'ի շատացուցանել զժպիրհն իւր ըն-
փառասիրութիւն ։ Յորժամ, ով զարմա-
նալեացս, 'ի միջոյ այսր սուտակասպա-
սութե անսարանի` զայս անուանես, և
միջամուխ եղեալ յամբոխին բազմութե
որ յամն կայր 'ի մէջ նորա և կեսարոսի`
ունելով 'ի ձեռին զպսակ մի և զգլա-
ղան ։ Յայնժամ, ով անօթապարութե
գործոյս` 'ի նախատինս հռովմայեցւոց,
մինչ բերանաբացեալ կայաք և շուա-
գոնեալ կորանօք, կալեալ զպսակն 'ի
գլուխ կեսարոսի. զկնի 'ի գուձն իմնար-
հեալ, բանձրաբարբառ աղաղակեաց, կեց-
ցէ օգոստափառ քաջարանցն կեսարոս,
և թագաւորեսցէ 'ի վ՞ մեր և 'ի վերայ
տիեզերաց ։ Այս ինչ խօսելն` հռովմայ-
եցիք մեր այլադաւանեցան, և խուռնայոյզ
ձայնիւ աղաղակի իւրեանց զդըշեցին ըն-
հոյակապ յարկ տաճարին ։ 'Ի նոյնս նոյն
խուճապանաց մոնեալ ոմանց զխախուսա-
տեղն, մինչ այլոյն կորակնեալ արձանա-
ցան, և վայ և եղուկ կարդացայքն ձակա-
տագրի իւրեանց ։ Քաջարանցն կեսարոս`
որ անկներ և տեսանէր զկնիք սրտմտութե
'ի դէմս նոցին զբոշնեալ, և զյաստուածա

բայց

բայերեւակ՝ արկեալ վերեսօք զխմնչ
կերպարանեալ խմ. պարկեշտութեան՝ 'ի
բայց էառ զճառագայթարձակ և զլուսա-
ճաճանչն զդիմակ 'ի գլխոյ և էարկ առ-
ոտս իւր ։ Ուսանեղ փոխարկեցաւ համ-
դէս տեսարանին , և իւրաքանչիւր հաւ-
մայեցիք ողջունեցին զճարթաբէմ՝ զկե-
րատտայեալն զազատութիւն՝ զաղփաղ-
փուն զյոյս և զվայրկենականն զցնծութ̅ ։
Հիացաւ՝ յապուշ հարաւ այլ յայլմէ ե-
ղև անտանելոս . կեսարոս եւ բախտաւոր
զդէմն ցուցանէր և ընդ պատրուակաւ
թագուցանէր զիւրն նենգամտութիւն ։
Որքան ճգնութ̅ մեծ յանձին բերէր
թաքուցանել զիւրն խռովութ̅ , այնքան
եւ առ յինքն ձգէր զդրուատիս ժողովր-
դեան ։ Ի ձեռն բարեխառնութ̅ մարթի
ընդ քօղով արկանել նա զաստուածայն
իւրոյ զդժնդակութ̅ . նկրտէր առ ան
հարկանել զՆեռոնդիքեան զշուք պսակին ,
և 'ի բաց ընկենուլ զայն յինքենէ . այլ
սակայն 'ի պատճառս ամենայն մրցմանց
իւրոյ 'ի թագուցանել զիւրն խարդաւա-
նութիւն՝ տագնապէր 'ի սրտի իւրում 'ի
լսել ժողովրդեան կոկոձել զինքն փառ

առա

առաքինութեանց զորս ոչ երբէք ունիս ստանալ ։ Ո՛չ զօրելով ընդերկար զայլեւ զտառապանաց բարկութիւն իւր, եւ զ'ի դերեւ ելանելն իւր 'ի յուսոյն՝ ձախորդութիւն չոքաւ 'ի կասկածելին, եւ ժամ մ'՝ ծերակցին արարի աղաչելեաւ ։ Զկնի միոյ ժամու՝ յեղանակել ունի կեսարու զհանդամանս հաւաքելոյ ։ Դժխեալ իսկ ես ոչ բռնաւոր՝ կիսով չափ յաղթականութիւն դառնա ծերակցին մեր, զնոյ զնեցին զաշխարհ իւրեանց, եւ զորդիս վաճառեցին զայն կեսարոսի ։ Նոքա են առաւել չարահամբաւ քան զժողովրդն իսկ, որ 'ի փոխանակ առնելոյ զանուն Թագաւորի ։ Կեսարու՝ արդէն զանձամբ արկեալ զորքայական զիշխանութիւն՝ անձկայ եւ Թագին պձնիլ. զայսու նմա ժողովուրդն զայս, բայց ծերակցին ուղեր ձե նմա ։ Զ'ի՞նչ ինչ այլ եւ մերժանաց ։

Սասխոս

Մեռանիլ. կատարել զԹշնամու եւ զարհամարհ զնեւանս ։ Նահանջեցի զայն ամենայն տակաւին շատասիրել իմն բռնոյ փայլէր 'ի վր աշխարհի իմոյ, բայց որ-

ոք

օրհասն նր̃ հասեալ է և կատարիս ոչ եր-
բէք զնա յաջորդեսցէ ։ Թո՛ղ այլոց ող-
բալ զհուպն, ես ոչ կարեմ վրէժխնդիր
լինել դատի աշխարհին իմոյ՝ բայց եթէ
'ի կորուստ գնալ ընդ նմա ։ Գնասցիս ու-
րեմն դիք մեր . . . . ո՛վ չքնաղիկ, պատկերք,
ժամէ այդ հեռանիր ձեզ, և նմանիր մե-
ծին կատաղին ։

Որոտաքոս

Օ՛ն անդր. ոչ եթէ հեռանալոք լի-
ցուք շաւղայ նոցին. յաւէտ պայծա-
ռափայլ օրինակք ։ Ե՛կն աշխարհի՝ ո՛վ
սիրելիք իմ, յառեալ է 'ի մեզ. եղիցի ու-
րեմն բաժին մեր տեղի տալ ամենակալու-
մեծի արխանոսու մերոյս աշխրհի ։ Եթէ
ընդգրկեալ էր կատաղին զխորհուրդ իմ,
գերադրինճ և փառաւորին վրիժակեալ էր
փոխանակի, և արիւն բռնակալին ձայնա-
ցեալ էր խառն ընդ նորայն ։ Դարձոյց
նա զանմեղ ձեռն իւր ընդդէմ ինքեան.
բայց սակաւ օգտեաց մահ նորա ազգի
մարդկան ։ Կատաղին աճողեաց զնոյն փառս
փառաց՝ և ինչ ոչ վն̃ հայրենեաց իւրոց ։
'Ի սմին՝ սիրելիք իմ, 'ի սմին և եթ վրի-

պեյաւ մեծագոյնն 'ի մարդիկ ։

Կասսիոս

Զ'ինչ առնել մեզ մարթ է յայսմ աղէտալի չարակրութեան ։

Բրուտոս

Տես զինչ լինչ գրեալ է ինձ (ցուցա-նէ զնուզն) և ուշ լիցի մեզ մերս պար-տաւորութի ։

Կասսիոս

Մի և նոյն կշտամբանք առաջե-ցաւ և ինձ ։

Բրուտոս

Ցուցանէ՝ լեալ մեր արժանի ։

ԿԻՄԲԷՐ

Փութասցուք սիրելիք, ահաւասիկ առ դուրս կայ մօտալուտ ժամն սոսկա-լի, մինչ բռնակալ որք զաւեր 'ի վր ած-ցէ անուանն հռովմայ ։ Փոքր միւս ևս և ամ ինչ առնու զվախճան ։

Զ Բրու

Թիրսա

Մայրիկ մի ես և կենարար ···· քերքեայի 'ի կենցաղըս:

Աբէլ

Ո՛չ՝ սար խիզ ես, որ մխանգամ լինել ումի եղբայր:

Ղեկջեա ····

Արժանի քումդ երջանկացուցմու-թեան, համեմատ բնականաց· խօսե-ցար դու 'ի սիրտ իմ:

Աբէլ

Ո՛վ եղբայր՝ կենարարձես զու-զիս· զի թախծութիւնք և ցասումն իմ խորախոյս տանուն 'ի գերագոյն քաղցն ա-ռաքինութե: Զուարթ թելադրէ զնեծ խորհրդս զայս· հազար ձայնի քո մեայն վճռէ զպատմինք բանակալաց: Ո՛վ, սիրեցեալդ իմ եղբայր· ընծեսցուք բարձյուք մաքրեսցուք զչարահամբաւ զնախատինս զայս յորդւոց 'ի մարդկանէ, և մինչդեռ սակաւքն շամիծք զխոսի դա-

դա

դարփն, առցուք զվրէժն կապետոլանի ։
Ո՛վ, Ի՞նչ առէք՝ հաւասարեցիք, զո՞ն ձեզ
նոյն անյաղթելի արութիւնք որսոյ, նոյն
ընձակերութիւնք ։

Կիմբեր

Ո՛ կատաղի, համախոհ և համախորհուրդ եղբ՝ ի միասին, արհամարհեցուք զպիշտակ կենաց և առեցուք ընդ բռնակալին ։ Միաբանեցուք զաշխարհ մեր և հանցուք զվրէժ քինու այնորիկ, եթէ զոյ տակաւին նշոյլ ինչ հաւասարական առաքինութեան, բռնաւոր և կատաղի արծարծեսցեն զայն ։

Դեկիմոս

Տէրութեանն ծնեալ պաշտպանք, մեծ վրէժխնդիրք ամ յանցուածոց, կարի ընդերկար թագուհին տառապեցուցիչ հարստահարեաց զմեզ, և առապրեալ ի յանցանս խնայել ի բռնակալին և յապաղել զհարուածն. ընտրեցէք՝ սիրելիք իմ, զո՞ր ոք արդեօք Տիոյ մեզ յարել ի մասնակցութիւն այսր պատուոյ ։

Բրու

Բրուտոս

Մեք միայն՝ ժողովեալքս աստանօր, բաւական եմք ապրեցուցանել զաշխարհ մեր: Կամիլլոս, դոլաբելլոյ, լեպիդոս և բիբուղոս՝ ամենեքեան սոքա են գերիք կեսարու: Կիկերոնի մարթ է զօրավիգն և աջակից լինել մեզ պերճախօսութեամբն իւրով՝ և նովաւ և նթնա մարթի խօսիլ առ ծերակոյտն, բայց յաւէտ երկչոտ է 'ի ժամու վտանգի: Կոսեայի նա 'ի ջատագովութիւն հռովմայ, բայց չէ յարմար ոք 'ի վրէժխնդրութիւն այնր . Թողցուք ծառայութեանն՝ որ զանյլեցուցանէ զաշխարհ իւր՝ սխրալի պերճախօսութեամբն իւրով զճառն զովեստի մերոյ, յորժամ ազատել իցէ մեր զհռովմ: Ընդ ձեզ միայն՝ սիրելիք, կցորդ եղեց փառաւոր վտանգին՝ այսմ անմահական ապառնոյ: Պատուեսցէ զնովաւ ծերակոյտն զկնի մեոյ ժամու, յայնժամ 'ի վե՞ր հասից՝ հարկից և տառապանս յերկիր կործանեցից զնա: Վարսեալ զայս պողովատիկ 'ի սիրտ նորա՝ լուծցէ զվրէժն կատաղին, պամպէոսի, և ժողովրդեան հռովմայ

մայ ։ Գիտեմ զի ձեռներէցութիւնս այս վտանգաւոր է և յանդուգն · աչալուրջ և զգուշաւոր նորուն պահապանք կարգեալ կացուցեալ են յամ տեղիս · յեղեղուն ժողովուրդն կասկածոտ և անկայուն՝ անկեալ է 'ի վարանս արդեօք պարտին սիրել կամ արհամարհել զնա ։ Այժմ՝ սիրելիք իմ, թուի՜ հաստատի վիճակ մեր · այլ ո՛չ թէ որքան փառաւոր եղիցի ապ- պահաստ մնաց ։ Որքան ընձայի · որքան ազնիւ է մտանել 'ի վերայ սոյն գունակ իրաւանց, տեսանել զարդիւնս մեր հասիլ խառն ընդ արեան քննականաց ։ Որքան հաճոյք տեսանել ունիմք զայս ժամ այս ծառափայլ ։ Այո՛ մնացուք՝ սիրելիք իմ, բայց մնացուք ընդ կեսարուն ։ Ե՛րբ եղիցի զի աղաւաղութիւն այն՝ զոր եղեռնութիւն տառապեցուցանէ, յարիցէ 'ի մոխրոց իւ- րոց և յաւիտեանս ծաղկեսցի ։

Ասաիս

Մե՛ք ուրեմն 'ի պայքար քննակըր- թեան դեգերեցուք՝ այլ փութասցուք այլ անձնապարեսցուք այլ 'ի կապետակեան դիմեսցուք · ուր սրտակեզ խոզխողեալ

յո

յոգի խոցոտեալ զմեզ, և անդադարին առ ժամս այսմ՝ չարաչարախոհման քերքեալ ՚ի կենցաղոյս՝ լուծանել զվրէժ իւրոյ ապերախտութեանց: Մի՛ զանգիտեսցուք ինչ ՚ի ժողովրդենէ նորա, թէ և տակաւին ՚ի վարանս անկեալ զմտաւ վարեն ընդ կրկին տարակոյս՝ քանզի յորժամ ուրոճականն կործանեսցի, ապաքէն արդարոյն զչարս շուք նորուն զյիշատակ:

Ներաւպա

Երդուեցարուք ընդ իս ՚ի տուներս յոյս: Մնասցեմք մեք երդմանն լիցուք յաւիտեան կատարելի, յաւիտեան պահեսցեմք, և ՚ի տաճարս այսոց քաջացն հաւանեցե-ալ որք ՚ի դաշտս ափրիկէն մնկան փառաւորք. երդուեցարուք և յամ վրէժխնդրիր Դիւին հաւանեալ, թէ կեսարոս ՚ի ձեռս ձեր արդեօք զդառն կատաղեալ սատակման օրհասին իւրոյ զշարաւն:

Աստախա

Ո՛ն անդր արդարութեք սիրելիք, երդուեցուք տաճարոյ՝ լիզավջինջ կորուսանել զամենեսին՝ որք իբրև զնա՝ նկրտեսցին

ցին բռնանալ ատեն 'ի վը մեր : Հայրք՝ որդիք՝ եղբարք և ամենեքին, որք միանգամ՝ բռնանայցեն 'ի վերայ մեր՝ ով Բրուտոս, թշնամիք մեր են : Իսկական հայրենասէրն չունի ոչ զորդի՝ ոչ զհայր՝ ոչ զեղբայր, բայց եթէ զհասարակապետութիւն՝ զեկս իւր՝ զօրէնս իւր, զառաքինութիւն իւր և զաշխարհ իւր :

Բրուտոս

• Խառնեսցի խաչաւ արիւն իմ ընդ արեան ձերում․ պարտաւորեալ շաղկապեալ ամենեցուն միով յօժարիւ՝ որդեգրեալ որպէս ազատութեան և հաւանոյ, կնքեսցուք արեամբ բռնակալացս ըզ մեր միաբանութիւն :

(Մարզիրեւ յորջման պանդխտէ)

Ձեզ՝ ով փառաւոր դիւցազունք, որք շարժէք զմեր պարտաւորութիւն, և որք թելադրէք մեզ զհայրհաւրցն մեծ, ով պաշտպանք, 'ի գունդս խոնարհեալ առաջի պատուոյ անմահից ուրէից քոյդ պատկերի երախտեաց, ոչ եթէ վն մեր ատենալ իւչ, այլ զանմ վասն հայրենեաց, երախտեաց

մեա

միաբանեալ ընդ աշխարհի մերոյ. ուխտեցաք աստանօր կենալ՝ մարմնչել և զքուն մահու ննջել ՚ի միասին ։ Ո՛ն անդր, արք երթիցուք, ուր կարի ընդերկար դեգերեցաք աստանօրին ։

ՏԵՍԱՐԱՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Աբէլ և Թիրսա.

Աբէլ.

Ա՛յց բռնաւոր՝ ունիմ ինչ խօսել ընդ քեզ։ Լո՛ւր. ո՞ւր անձապարեալ փութաս ։

Թիրսա

Ի բռնակալութենէ և ՚ի քէն ։

Աբէլ

Արգելէք զդա՝ սպասաւորք ։

Ջ Թիրսա

Բրուտոս

Կամի՞ս բաժանալ յինէն զկեանս իմ, առ քեզ ։

Կեսար

Բա՛ւ յինէն ։ Եթէ զկեանս քո խնդրէի՝ ով Բրուտոս, քաջ գիտես զի հրամայեալ էր իմ զայդ միով բանիւ վճարել, և դու չես արժանի լաւագոյն վախճանի ։ Պարծանք են ապաշնորհ սրտի քո տակաւին զիս վշտացուցանել ։ Ե՛ս գտանեմ զքեզ աստէն 'ի մէջ այնց հռովմայեցւոց՝ զորոց դաւաճանորոգայթ նենգամտութե յոյժ կեղակարծեմ, ընդ այնոցիկ որք յանդգնօրէն իշխեցին ստգտանել զվարս իմ, և զղէմ՝ ունիլ խնդիս իշխանութե ։

Բրուտոս

Մոսեցեան նք զօրէն հռովմայեցւոց՝ ետուն քեզ զխորհուրդ այնիւ · եթէ խոհական լեալ էր քո՝ զհետ գնալ ունէիր նոցա ։

Աբէլ.

Լուեցից տունկքն, և տարայց քումդ ժպրհութեան, հրահանգեցայց 'ի ներքս 'ի յիս, և խօսեցայց ընդ քեզ ։ Օ՜ ինչ ինչ մարթ է քեզ տալ ինձ յանդիմանս ։

Նորա.

Օ՜ աշխարհքն յաւարի հարեալ՝ զարիւնն ազգաց ճապաղեալ, և զկապուտ կողոպուտ թողեալ զաշխարհս քո ամ. զկարողութիւն քո, զպատրուճակեալ առաքինութիւս քոյ որք առագաստ ծածկութեան եղեն 'ի վերայ եղեռնութեց քոց, զաղէտալի զթասիրութիւն քո՝ որ գործէ կազմէ զնմ՝ զանուր քո այնքան դիւրաբառնալի՝ զապականեալ հրապոյրս 'ի համոզել զձերբս քո և 'ի պատրանս արկանել զազգ մարդկան ։

Աբէլ.

Օ՜ այսօրինակ նշանաբանք կարի վայելուչ են պանծէալ, որոյ կեղծեալ պատրուճակեն առաքինութիւնք վիպեցուցին զքեզ . բարձրայօն քաղաքացին

այն

այն որ զառակալն անապատին յանձին բե-
րէր զհամանութիւն, ոչ ներէր նմա համա-
րել զկեսարու հաւատար ինքեան : Այր-
ծես դու՝ եթէ յաղթանակ մարտին զծա-
կատ նորա սքօղեալ էր՝ փքացեալ սիրտ
նո՛ յապահովս կացուցանէր զազատութիւն
հռովմայ . այլ վարելոյեր զձեզ երկաթի
փառաւորանաւ . զի՞նչ առնէր յայնժամ
Բրուտոս :

Բրուտոս

Յոգի հարկանէր զնա :

Կեսարոս

Ո՞չ է ուրեմն վախճանն որում ակնունելոյ է կեսարոս 'ի քէն : Ինչ ոչ պատասխանես . ո՞վ Բրուտոս՝ Բրուտոս, կենաս դու և եթ մի կործանման իմոյ :

Բրուտոս

Եթէ զայս օրինակ խորհիս դու, զի՞նչ պատասխան իմ՝ որ նահանջէ զքեզ :

Կէ

Աբէլ

(տալով նմա զնամակն որ 'ի ձեռին իւրում)

Ընտրութիւն և սիրտ իմ: Ընթերցիր զայդ՝ անպաշնորհ, ընթերցիր և գիտասցես թէ ո՛յր արիւն յանդիման իմն առնես: Տես թէ զո՞ առնես, և եթէ իշխես՝ արա զոր կամիս:

Թիրզա

(ընթեռնլով)

Ո՜հ ինչ ինչ ընթերցայ. ո՞ւր եմ ես. արդեօք զառածանեն զիս աչք իմ:

Աբէլ

Նախնի որդեակ իմ, բռնաւոր իմ:

Թիրզա

Ո՛վ սքանչելեացս մեծի՝ կենարար հայր իմ:

Աբէլ

Ապերախտ՝ այն ես եմ հայր քո: Ուստի է այս մահաբեր թուղթ: Յոգ-ւոց

նոյ եղանես դու՝ որդեակ իմ։ Ո՞վ է զի ընդգրկեմ զքեզ սոյնօրինակ անմռունչ և անշշայ։ Անութիւն յուզէ՝ այլ ոչ կարէ հրահանգել զքեզ։

Որբաքաս

Ո՛վ անհնարին աղէտից, որք ՚ի յուսաբեկութիւն վարեն զիս։ Ո՛վ ուխտք իմ. ո՛վ աշխարհ իմ. ո՛վ հռովմ յաւիտեան նազելի։ Կեսարոս.... աւա՜ղ. կարի ընդերկար ձգեցան կեանք իմ։

Եսարաս

Ա՛ղէ խօսեաց. տեսանեմ զի սիրտ քո լըկի և տագնապի խայթիւ խղճի և վարանմանց։ Մ՛ի ինչ թագուցաներ յինէն։ Տակաւին անմռունչ լուռ և եթ կաս։ Արդեօք տօնելի անուամբ որդի վըշտացուցանէ զքեզ. գուցէ զանգիտես զիա ինչ անտի յայտնանէ։ Երկնչի՞ս դու ՚ի սիրելոյ զիս. և ՚ի կորուստ լինելոյ բարեբաստութեան իմոյ։ Հնար է թէ այսչափ ատելի իցէ քեզ կեսարուհին արքան։ Ո՛վ գաւազանիս իշխանութեան աշխարհիս, ո՛վ վեհափառութեանս, զորս վասն քո

մի

մայրն՝ զոր առեալ, հանդերձեալ կենա-
րաս. անձուկ և ըղձակերութիւն իմ՝ եղև
ընդ մէջ հոլսասախանոսի և քո զձոխ և
զբարդասանն իմ զվարձատրութիւն իմ՝
երկանց ծնողաց իմոց, և զպերճանալիս
զանբաւականն բաժանել զանուն:

Բերսաբէ

Ո՛վ ցաւոցս:

Աբեսաղոմ

Ո՛չ զօրես բարբառել. արդ՝ եօք ՚ի խանդաղատանաց անտի ծագին ով բրոստն բերանոյքս այսոքիկ, եթէ ՚ի յառեըութենէ: Ո՛հ ո՛չ զարմանածանուկ և թագուն ծանրութիւն ձայնէ զորն քո:

Բերսաբէ

Կեսարոս....

Աբեսաղոմ

Ո՛հ ո՛չ ուրեմն:

Բերսաբէ

Ոչ կարեմ խօսել ընդ քեզ:

Աէ

Արքայ

Երկնիթէ ոչ զօրես կոչել զիս հայր քո ։

Որդեակ

Ո՛հ, եթէ հայր իմ ես՝ շնորհեա ինձ զայս, մի միայն զայս պարգեւ ։

Արքայ

Խնդրեա՛ ուրեմն . առատաձեռնեալն քեզ զոր միանգամ՝ խնդրիցես, ուրախ առնացէ զիս ։

Որդեակ

Կամ բարձ զիս 'ի կենաց, կամ հանր զմնացութեանն զթագաւորելոյն զկէշառակ ։

Արքայ

Ո երդնեալդ բարեբարոս մՃարեաց անտի ։ Ո՛հ արժան եղոյ ինձ՝ անարժան տոհմի քոյ, չեն եւ որդի իմ ։ Տեղի տուր, անմոռան առնել զքեզ պատուհեան եւ լինիս խանդաղատանաց ։ Անդո իմ

առա

տացէ օրինակ 'ի քէն, և զբնութեան զձայն հեղձամուղձ արտասցէ ։ 'Ի քէն ուսցի լինել անագորոյն · այսուհետև ոչ ևս գիտասցիս զքեզ ։ Մի՛ համարեսցիս եթէ միւսանգամ յողոք անկայց առաջի քո, քան յինէն այդ, տեսցես եթէ գոյ յիս զօրութիւն նուաճման և նկուն առնելոյ զձեզ զամենեսին ։ Ո՛չ ևս յաւելից անգամ հաճութեան գթասիրութե՛, այլ ունկն մատուցից օրինացն արդարութե՛ ։ Սիրով իմ դիւրագորով՝ պարտաւորեալ էք առ յանձնս ներողամտութե՛ն ։ Նորոյն զոր միանգամ տեսայն սիրոյս, եղէց անզգոյշ նման նմին, և սաստիկ վրէժխնդրութե՛ առնից 'ի վերայ ձեր ։ Եթէ, յարեսցի 'ի խռովեցոյց և 'ի վայրագ՝ ընթացակից զոլորս քո · նոքա ամենեքին զկծեցուցին զսիրտ իմ, և լուծցեն զպատիժ այսր ամենայնի ։ Բաց գիտեն զոր միանգամ առնել մարթի կեարաս, և առաւել զչափ պերճութեանն կեսարուի ։ Եթէ յանձնարին բռնութիւնս և 'ի սատանայապաշտութե՛ ամեհութիւնս եղէց ձեռնամուխ, յիշեա զի դու և եթ վարեցեր մղեցեր զիս յայն պայման ։

Բրոնդա

Չէ՛ պարտ ինձ թողուլ զնա յանձեռն նպատակի իւր, այլ ապրեցուցանել՝ եթէ հնա՛ր իցէ, զբարեկամն իմ և զնա։

ՎԱԽՃԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳՈՐԾՈՅ

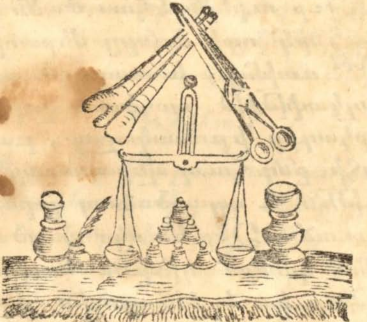

ԳՈՐԾ ԵՐՐՈՐԴ

ՏԵՍԱՐԱՆ ԱՌԱՋԻՆ

Կասիոս, Կիմբեր, Դեկիոս, Կիննա, Կասկայ՝ ծառայեալ երդմնակցօք հանդերձ ։

Կասիոս

Ո՛ւր ուրեմն է հաս ժամն երջաննիկ՝ ոգի առնլոյ վերստին Հռովմայ, և ատաղձարթարաձոյն և ծաղկափթիթ այսծառուաղարդելոյ ։ Անհարկադիր ՚ի բռնակալաց, բամբիշն աշխարհի ըստ հուպ վերստանայցի զազատութիւն և զպարծանաց զելաբաքինն բարգաւաճ ։ Ձեր են այս պարծանք՝ ո՛վ դեկիմոս՝ կասկա՝ կիմբեր և պրոքոս, փոքր մ՛ևս ևս և կեսարուն յիշատակ բարձցի ՚ի միջոյ ։ Ո՜ որ միանգամ Կատոն՝ Պոմպէոս և. մեր պետութիւնք առնոյ ոչ զօրեցին առնել, մեք՝ ո՜վ առաքինի

բա

բարեկամք իմ, մեք միայն յանձնովն գոր-
ծոյն ժամանեսցուք : Հանդեսցուք զվրէժ
քինու մերոյս աշխարհի : 'Ի սերելեան
աւուրս զայսօրինակ խոստեսցուք առ մեր
մարդիկ · ՅԱՅՍՄ ՀԵՏԷ ՅԱՒ
ԳԵՑԻ՛Բ Օ ՏԷՐՈՒԹԻՒՆ
ՀՈՍՄԱՐԱՅ՛ՔԱՆՕԻԱԶԱՏ
Ի՛Ի ՀԱՐԿԱՑ:

Աէ̃Տէր

· Ահաւասիկ ընթացակից քո ամե-
նեքեան պատրաստեն քումդ հրամանի ·
կեալ կամ մեռանիլ ընդ քեզ · ծառայել
ծերուկութեան · յոգի հարկանել զըռնա-
ւորն, կամ 'ի վտանգ կորուսեան անկանիլ :

Դէկէտօո

Այլ ո՞ր է բռնաւոր՝ անհամբոյր
թշնամին կեսարու, որ եկեղեցեացոյն
զմեզ, որ երդմնի արար զմեզ, զանա-
չելն նա վարեսցէ զսուսեր 'ի կուրծս
նորա, զի է՞ զի ոչ հանդիպացեան սատա-
նոր : Զե՞ր արժան փեսայն կատարմի
այսքան դանդաղել : Գուցէ խափան ինչ
լեալ իցէ նմա · գուցէ իրաշէկ եղեալ
կէ

կեսարու . . . . այլ ահա գայ : Ո՞վ զարմանալեացս՝ զի՞նչ խոժոռութիւն դիմաց է զոր տեսանեմ 'ի նմա :

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Բրուտոս և այլ երդուեալք :

Կասսիոս :

Զի՞նչ ինչ 'ի տագնապ անձկաւ- րին վարանմանց արկանէ զքեզ ով բրու- տոս . զի՞նչ նոր աղէտ արկածից 'ի դե- գերանս ունի զքեզ . խօսեաց՝ տամ ինձ, ապաքէ՞ն խրատեկ եղև ամենայնի կեսա- րոս . իցէ՞ թէ մատնեցաւ հռովմ՝ :

Բրուտոս

Ընդ խնամոյ կեսարու զոր միան- գամ՝ նիւթեմքս չարիս վ՟ն կենաց իւրոյ . այլ մանաւանդ թէ փառահանայ 'ի մեզ :

Պէկէն

Ո՞ր ինչ ուրեմն խռովեցոյց զքեզ քո :

Բրուտոս

Ծածկումն ինչ սակայն և զարհուրագին, որ 'ի խռովեալ պակուցեալն ըմբռնեսցէ զձեզ :

Կասիոս

Թէպէտ օրհաս մօտակայութեան մահուն պատեալ է զտոխք և զձեռօքն կեսարոսի . կամ զձայէ հասեալ է ժամն կատարման մերոյ : Այսպէս մեզ ամենեցուն ո՛վ Բրուտոս զբաժակ մահուն ըմբել, այլ արիաբար, այլ քաջանաբար, այլ դիւցազնական սրտի պնդութեամբ :

Բրուտոս

Մերկացիք հոլանեցիք փեռեկեցիք Թարգմանեցիք յայտնեցիք բացերեակ արարից զգաղտնիս խորոցն ծածկութե, և յաջողութիւն պարտեալ պակուցից ըղձեզ : Գիտակ իսկ էք զի կեսարոս է ոխերիմն

ընդդէմ բռնաւորի. երդուեալ յոգի հարկանել զնա, ժամ՝ կարգեցի, զտեղին նշանակեցի, զպահ նորուն կործանմանն սահմանեցի. զայս ամ՝ է իմ արարեալ վասն հռովմեայ՝ վն ձեր՝ և վն սերնդոց ձերոց, և ես՝ վասն երջանկութե համօրէն ազգի մարդկան, եթէ հարուածն առաջին ՚ի ձեռն բռնաւորի եղիցի: Նմանայն ինչ հանդերձել պատրաստել և հոգայել է. Մնայ ինձ զարդիս յայտ առնել ձեզ, թէ բռնաւոր է..... որդի կեսարոսի:

ԿԻՄԲԵՐ

Որդի՞ն կեսարոսի:

ԿԱՍԻՈՍ

Որդի նորա:

ԴԵԿԻՄՈՍ

Ո՛վ հրաշք:

ԲՐՈՒՏՈՍ

Այո՛. կեսարոս և սերվիլլիա թագնաբար ամուսնացան ընդ միմեանս. և բռնաւոր եղև պտուղ ապերջանիկ զու-

գա

զաւորութեան նոյն ։

Աւետէր

Ա՛ս դու ուրեմն որդի բռնակալի ։

Կատոն

Յանցաւորիցն է այդ , և չէ լինելոյ ․ ամենեքին հռովմայեցի ես դու ։

Բրուտոս

Իրաւացի են բանք ձեր ․ տեսանեմք դուք սիրելիք իմ զպարսաւելին իմ զհաւանն ․ բայց ձեր եմ ես զի սէր են բանք իմ ։ Ո՞վ ՚ի ձէնջ է բարգաւաճեալ ՚ի կորովոյն միայն առաւել քան զատոյիկեանն ստացայնութիւն՝ դեր ՚ի վերոյ զմնյանայով զամենեքումբք , յաւել ինձ թէ զինքն աւրոտել ունի բռնաւոր ։ Հրա և հաստատն եմ ես վճռոյ ձերոյ ։ Զի՞ է զի լռէք ամենեքին ։ Յի՞նչ պատճառս նայ աչք ձեր ամենեցուն ընդ երկրաբերին ։ Ա՞յ դու մի կասկած զմէ՞ ոչ խօսիս ․ չէ՞ք ուրեմն ձեռն ինչ օժանդակ ապրեսուցանել զիս ՚ի տակալի գահավիժութենէ առաւ յայամանէ ։ Զ դոզանի

հայր

հարկանիս դու կատակես . 'ի տագնապ խուճապանաց ոգի քո անկեալ....

Կայէն

Սարսափիմ ընդ խորհուրդն զոր տալոց եմ քեզ :

Թիրսա

Ասա ուրեմն :

Կայէն

Եթէ լեալ էր բռնաւորին մի 'ի խուժադուժ և խառնամբոխ ռամկականաց անտի , առաջեալ էր իմ արդեօք , երթ՝ և լե՛ր եղբայր բռնակալ , ծառայեա՛ հօր քում , ա՛ծ զուեր 'ի վե՞ր աշխարհիդ այդորիկ զոր պարտ է քեզ պաշտպանել , հասցէ այսուհետև հռովմ զքինուն խարոյ զվրէժ 'ի ձեռնջ երկոցունց : Բայց խոսիմ ես ընդ երջանկագարմին բռնաւորին՝ զհարուստածոց բռնակալաց յանպարտելի սիրտ որոյ չէ՛թ իմն արեամն և եթ չէ՛ք : Բայց ճանաչես դու զհայրենատուան զկատարեալն որոյ սրտմտութիւն ցասման կարի աղէտալի էր մեզ մեր ամենեցուն :

Ռուբաբա

՚Ռաշ գիտեմ։

Ալմաին

Եթէ յաւուրն յայնմիկ յորում ժամանակաւ հրէշն այն անհարձեալ էր պհարոճանծն առնելի ՚ի վր օգտութեանն և հաւկնոյ, յորժամ դատապարտեալ էր ծերակուտին դատաւանձանն, խոստովան լեալ էր նորա եթէ բռնաւոր էր քալն ուղէ, զինչ առնելոց էիր դու յայնժամ։

Ռուբաբա

Ես խչխեմ դու հարցանել ցիս զայդ․ Թուէր քեզ թէ ապմեալ սիրան իմ ՚ի միում վայրկենի մարթայցի բաղդատել ընդ մէջ նենգաւոր դաւանձանին և աշխարհէին իմոյ։

Ալմաին

Ո՛վ բռնաւոր, զպարտաւորութիւն քո և եթ յուցանեն բանքդ այդոքիկ։ Այսք են սխնկղխոտսին, որով և հաւում

Թ․ ան

անքոյթ եղիցի ։ Դու ալ ամա, ուստի դու ըն-
ծածուկ տառապանս խղճի այնոցիկ, որք
զզուեհեկական կարծիք ձայն իմն բնութեն
համարեն, և մի միայն բան կեսապրոսի
զեռանդն սիրոյ քո որ առ հոգին՝ առ-
պարտաւորութիւն և առ հաւատոն քո՝
մաքրթի չէջուցանել ։ Այս հաւատոյ կամ
տուտ իցէ ծածկութիւն զոր քեզ թարգ-
մանեաց՝ եղե՛ նախանանջայ յանցաւոր,
կամ դու նոյնայ հաւանեցեր ։ Մի՛ թէ
չես դու բրուտս թեպէտ և իցես կե-
սարոսին որդի ։ Ո՛չ ապաքէն ձեռք քո,
սիրտ քո և շուրթ մեծութեան քո 'ի մեզ
է և յաշխարհն քո գրաւեալ ։ Եթէ ես
դու որդին բանականին՝ մայր քո է տա-
կաւին հոգւոյ և մեք եղբարք քո ։ Ծնեալ
բրուտս ըստ պաշտպանութեանցն սըր-
բազան պարապայն, որդեգիր որդին
կատարին, հրահանգել առ տուս չխափանի
և պանդխտի՝ բարեկամին կատարողի,
զի՞նչ այլ անկ է քեզ ընձակեցուցել ա-
ռաւել ։ Դժրքին են հոգակայ և բար-
կաւած մնաւանանդութիք քո, և միամ
ապաշուք առնէ զպատերն ։ Զի թէ
կեսապրոս՝ յուզեալ յաղօթանաւոր կրից
իս-

իւրոյ ամսոյ, որ առ չքնաղագեղն սեր-
վբէս, խոստովանեցոյց զմիտս նր 'ի զեղծա-
կան կամս իւր, և եղև պատճառ քոյին
ծննդեան՝ հայր զմտաւորութիւն զյիմա-
րուխս մօր քո: Արատոյն էր որ միանգամ
պատշաճեցոյն առաքինութե զօգի քո
աղնիւ, և կատարեն խոկ է հայր քո: Սու-
րի խօզեան զամբօթապարտ զկապանս զայնո
սիկ ոյք յօդեն զքեզ ընդ այլում: Այս
հաստատութե յուխտի քում և 'ի ջատագո
վութիւն քոյոց կրաւանց, և մի՛ զայլ
ծնօղս բայց եթէ զվրէժխնդիրս աշխար
հի քո ճանաչել:

Ընթերցում

Ազնիւ սիրելիք իմ, 'ի ձեզ դիմեմ
վերստին:

Աղերսք

'Ի ձեռն կաստինոս դատեան զմեզ,
և 'ի ձեռս մեր զկատափոս: եթէ այլապէս
խորհեսցուք, առաւել պարտաւոր գըտ
ցուք քան զայն զորդիս հաւիկոյ: Այսյ
էր կը հարցանես զմեզ զոր միանգամ
սիրտ քո սեռնդագոյն ևս յայտ առնէ քեզ:
Ընդ

Ողբասացն եէթ տալ ումեք զոր մեծագոյն
վճարել ումեք բռնատաս:

Ողբագրու

Ո՛րդ խոկ ասիցիք ինձ, հոլանեցից
մերկացից և 'ի վեր հանից զգաղտնիս
ծածկութեան խորոց սրտի իմոյ ծանր տար-
տախնամբ իւրով: Այլ աղէտից դառ-
նութեան. որպէսզի խոզխողեալ և յու-
ղի խոցոտեալ աղեխեղք արտասուաց հո-
սեն յորդութբ 'ի սրտոյ կեանն աչաց: Յետ
քստմնելի ախտին յիմէն արարելոյ ծա-
ռայել իմոյ հայրենեաց և զհայրն իմ
տարագիր առնել 'ի կենցաղոյս, ողբամ
տեսանել զիս որդի կեսարուն: Աքսն-
չանամ ընդ տառապանութիս իմ և դա-
տապարտեալ զերեւումս իմ: Ողբեմ
զդիւցազն և տեսեալ զբռնակալն. գը-
թութիւն և ատելութիւն 'ի սաստնաց
տարակուսի մտանեն զոգի իմ խռովեալ:
Տենչամ զի առ 'ի ձէնջ 'ի նմա հանդերձեալ
վախճան տանջանաց կատարեսցի 'ի վերայ
բռնաւորի: Նա և, գիտասջիք զի յար-
գեմ զնա՝ 'ի մէջ ամենայն սոդոմանաց
իմ: Ընդունելութիւն հօրդ իմ յիւրքն յան-

գոյց զիս ։ Եթէ հնար իցէ հաստատուն ընդ-
լծով արքայական բռնութեան զնոյն խոնար-
հեցուցանել զպատրանաց՝ սա է մի միայն
բռնակալ յոր ունիմք անխոյսել ։ Որ ՚ի
ծուփս շփոթութեան վարանիմք ։ Նորանս
սոյն միայն ապաւինելէ զիս, հաւաք և
ամենեզգաւոր իւր ընկալցին զուխտ իմ, և
կենդանոյն ազգի մարդկան յանդիմանա-
սայ սրբոյ ։ Այո՛ ընդ զրկեալ զրաւա-
քինական հրամանատարութեան սարսափ
մամբ հանդերձ, և զօղեալ յայնմանէ, այլ
եղէց հաւատարիմ ։ Գնամ ես խօսիլ ընդ
կեսարութե · և զույն փոփոխեցից և անա-
քեցից զնա · և թերևս ապրեցուցից ըզ-
հաւմ և զնա ։ Ով՝ տայէն դէք զաւր-
քական և զհանոգէշ զբանս շնթանց
իմոց, և զօրութեն շարժելոյ զոգի նր ·
այլ եթէ վայրապար ջատագովեցից զի-
րաւունս ազատութեն, եթէ կեսարո
սականեն իցցէ զանկանջս իւր ընդդէմ
թախանձանաց իմոց, հանէք հարէք
առապարաս յերկիր կործանեցէք զնա ։ Ով
կամիմ զհայրենիս իմ ՚ի կործանս մատնել
վս հօր իմոյ · ՚ի զարմանս գրաւեալ աշ-
խարհիս՝ գովեսցէ կամ անգոսնեսցէ զան-

ձիղջ

դեղջ պնդութե՞ն իմ, և զործս այս՝ զործ փարհուրագին, կամ՝ փառաւոր կոչեսցի այսուհետև ։ Ոգի իմ ոչ դեգերի 'ի խնդիր մնոտի զովութեց, և ոչ զան-գիտէ 'ի կշտամբանաց ։ Հռովմայեցի ե-րով տոկալին և անհարկադիր, ձայնի պարտաւորութե՝ նմա եւեթ ումեմն մա-տուցից, զանց զփառայելովք արարեալ ։ Ո՛ն անդր՝ մի՛ եւս յաւելջիք կալ 'ի գե-րութեան ։

Կասիոս

Երջանկութի՞ տէրութեա զքեն կախի, և ամենախնկելի քոյ հաւատարմք-բանից, իբրու թէ 'ի մեծէն կատարմէ և 'ի գլխոյն հռովմայ խոստմանց մեզ ըն-պաշտպանութիւն ։

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐՐՈՐԴ ։

Բռնաւոր՝ միայն ընդ միայն ։

Բռնաւոր

Ահաւասիկ ընդ յառաջ ելանէ ինձ կեսարուս, այս է ժամն պայմանեալ, այս տեղին ժամադրեալ, աստ 'ի կապիտոլիոն իսկ, ուր զմիահօրն բնակել ունի զիւանանձաշակն բաժակ ։ Մի՛ տայք ինձ ատել զնա ո՛վ դիք ։ Արգելէ՛ք զբազուկս զայս ամբարձեալ 'ի կործանումն նր, ազդեցէ՛ք 'ի սիրտ նր ազնիւ զսէրն հռովմայ զի թէ հայր իմ է՝ տուք նմա զսիրտ արդար ։ Աւաղիկ մերձենայ ։ Ձե՛ք յիս զօրութիւն բարբառելոյ եւ շարժելոյ ։ Ո՛վ դու մեծահոգիդ կատոն՝ արդ հաս 'ի թիկունս իմոյս առաքինութեան ։

ՏԵՍԱՐԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ

Աբէլայ և Արքայապա:

Աբէլ.

Ահաւասիկ եմ քրաւտոյ. զի՞նչ խնդրես: Գո՞յ 'ի քեզ տակաւին ոգի մեղկացեալ: Յուշ լիցի քեզ զի որդի ես կեսարուի:

Արքապա.

Արդարև, եթէ կեսարոս ես եղիցի որդի հաւատոյ:

Աբէլ.

Մ՞ այսորիկ ուրեմն ո՞չ ունիմ կատակերգ հասարակապետութեան, եղև մեզ պատահել խրեբայ: Գտա՞յ դու այսպ անել զիս: Ո՛չ ուրեմն ամենայն երկիր տիք իմ քեզ առատաձեռնել, ոչ փառքն և ոչ կայսերական պերճութիւն, և ոչ տիրապետութիւն, և ոչ պատերազմականութիւն հպատակաց 'ի միաւորութեան քեզ զնշան յաղթութեան, ոչ և ոչ

Թ. ամե

ամենևին կարեն շարժել զ յամառեալն քո զսիրտ ։ Օ՜ ինչ արդեօք համարես դու զթագն ։

Իրուպա

Սոսկալի իմն վարկանիմ զայն ։

Սէսարա

Նախադատութեանց և բռունն կրից քոցն արջնաթոյր առագաստէ զաչս խոհեմութեանց քոց ։ Ներեմ՝ ես խակութեան մտաց քոց ։ Այլ զօրես դու ատել զիս ։

Իրուպա

Բա՛ւ . սիրեմ զքեզ կեսարոս ։ Ազնուական գործք քո 'ի վաղուց հետէ զքեզ յարգել պարտաւոր արարին զիս . նախ քան զհոլանելն քո զծածկութիւն ծննդեան իմոյ՝ աւաղելի յանձախ տեսանել զքեզ փառք հռովմայ միանգամայն և հայրուճած նորուն ։ Եթէ եղիցի կեսարոս հռովմէական քաղաքացի . յարգեցից զնա և նուիրեցից զկեանս իմ և զնոյն ընդ- բարեմասնութիւնս իմ 'ի պաշտպանութե

իրաւանց նր ։ Ո՛չ եթէ անձկայէ նա-
արքայական պերճութեանց՝ պճնգալ
ունիմ 'ի նմանէ ։

Մեսաւրոս

Ընդ՞ր տալս տառեաս զիս ։

Բրուտոս

Ի պատճառս բռնակալութեան քո ։ Ո՞ղ է՝ անսամ խորհրդոյ՝ պաշտամանաց՝ արտասուացն հառաչանաց և ծերակուտին, և որդւոյ քո ։ Հնար է քեզ անձկալ լինել ծայրագոյն 'ի մարդիկս ։ Մարթ է քեզ վայելել զգերագոյն իրաւունս վանախի՝ քան զոր մեծագամ՝ պատերազմունք և տիրապետութիւնք շնորհել մարթին ։ Եթէ կամիս լինել մեծ քան զալքայ, և ես, մեծ քան զկեսարս ....

Մեսաւրոս

Զի՞նչ կամիս զի արարից ։

Բրուտոս

Տեառնես զազգ մարդկան ընդ լծով գերութեան ձնշեալ, պարաւան-
դեալ

դնեալ ընդ կամաւ քո, խորտակեմ ուրեմն զանուրն հարկի, հրաժարեմ 'ի յարքայական զաւազանէ, և լե՛ր հովանոյեցի։

Աշակերտ

Զի՞նչ ինչ առաջի դնես դու ինձ առնել։

Վարդապետ

Զոր ինչ միանգամ արարին սիրողք յառաջագոյն քան զքեզ։ Յարիւն մեր զուղեցաւ նա, աղատ և անհարկադիր կացոյց զհռովմ, որով եբարձ առ 'ի յիւրմէ զնամ զկեղտ անուն։ Այնքան բազուկ նորա քաջազօր վարակեալ էր յարեան Ճարպաղխ ազգի մարդկան, 'ի վեր ամբարձեալ սեպացոյց զալթոռն, որով և քաւեաց զնամ զսոդատանս իւր։ Օտար են 'ի քէն անսադորդութիւնք և ամեհութիւնք սիրողայի, իւրայն ուրեմն քեզ զառաքինութիւնս նր։ Սիրտ քո կեսարոս գխոակ իսկ եւք թէ գթառէր է, ամէն իրի սիրտ քո մեծամեծս գործեսցէ։ Եւ հովմ յոր խնայել ունիս։ Յայնժամ վարեսցես դու զարքայական զաւազան

որ

որպէս անկ է կենարարոյն , յայնժամ բերուսոս է որդի քո ։ Այլ զի՞նչ տակաւին վայրապար պատճառաբանեմ ընդ քեզ ։

Աբէլ

Արօտի հոտովն տեսանե՞ս ումեք , ով և դու յաւուր միում թերևս սիրել նորին վերծանեսցես ։ Օրէնք մեր բրուտոս ընդ հանգամանաց մերոց փոփոխեսցին ։ Նախատութիւնս այն առոր շաղփաղփեալ յիմարիս , չէ՞ այլ ինչ քան իրաւունք խելագարաց 'ի քննել նոքեանց , և հռովմ՝ որ միանգամ սփռեաց տարածանեալ զսաւեր և զամենայնութիւն ընդ ոլորտս տիեզերաց , թուի զարդիւ փութացուցանել զնորին զմնկուն ։ Անկանի ամբարտակն վիթխարի և ընդ կործանմամբ իւր թաղէ զկէս մասն աշխարհական ։ Ո՞ւ իս դարձուցանէ տարածանէ նա զնորին զապականիչ ձեռս և խնդրէ նպաստ մատուցանել նմա 'ի վաղանցաւորութիւնս իւր ։ 'Ի սիրզլիւյթ հետ է և այդր կորեան , անհետացան , և խաղաղ ընթեցան 'ի մէջ ամենայն առաքինութիւնք մեր ։ Օրէնք՝ հոգւով և պետու-

Թէ

Թէ չեն այլ ինչ բայց եթէ պիտակ ան-
ուանք ։ Նուա՛ղ խօսիս դու ընդ իս յա-
պականել զարուս յայսմիկ ոչ թէ գե-
ղիս և եմիլիս ծաղկին տակաւին ։
Պատրեայ մոլորեցոյց և զառածանեայ
զքեզ կատուն, և խաստամբակ տուօքի-
նութիւն քո և եթ կործանեսցէ զաշխարհ
քո և զքեզ ։ Հնազանդեցո՛ զխրատս քո
յաղթողին կատուածին և պոռնկէսի, հօր
քո առեալ բարձուսս, որ սիրէ զքեզ խան-
դաղատանօք և որ ողբայ զխաւարանս քո ։
Տո՛ւր ինձ զսիրտ քո և լե՛ր յիրաւի որ-
դին կեսարոսի ։ Ա՛ռ քեզ զայլ շաւիղ և-
մի՛ բուռն առնել բնութեան զօրօրի-
նակ ընդդէմ քեզ ։ Ո՛վ ի՞նչ զի անմռունչ
և տապաւան կաս դու արձանացեալ բոլո-
րոս իմ, և յայլ կոյս խոտորեցուցանես
զերեսս քո յինէն ։

Ն[illegible]

Ցնորեալ եմ. այլ յայլմէ եղեալ ։
Հայրը՛՛ք զիս ով դուք արդարք ։ Ո՛վ կեսա-
րոս ....

Աբել

Հարժեցար դու որդեակ իմ, տեսանել զքեզ յուզեալ: Մեղկացեալ սիրտ քո....

Ադամ

Աչանք քո են 'ի վերջո վտանգի կեսարոս • խրատեցի ես դու զայրմանէ հայր իմ: Գիտես դու զի չէր հաւանեցելի ոք եւ ոչ մի որ ոչ նուաթեալ զանխնաբար կորուսանել զքեզ: Թող ապահովութեան քում եւ հայրենեաց խնդոց չատագովել զխրատուս իմ: Նաեւ ոգի քո խօսի, առ ոտս քո հարկանէ զիս, եւ հինինէ զիս վասն բարօրութեան քո: Յանուն դից այնոցիկ զորս զմոռացութ[illegible] հարէր խուն մի յառաջ, յանուն ամենայն առաքինութեանց քոց եւ յանուն հաւատոյ • յարեցից եւ զխանդաղատագին զանուն որդւոյ, որդւոյ մերոյ որ սպասաւորի վասն քո, որ նախատանէ միայն կեարսոս զհանոյս, ո՜հ՝ լուր, աղաչեմ՝ եւ ապրեցո զիս:

Սէտարա

Թո՛յլ տուր ինձ բռնանալ իմ Թո՛յլ տուր :

Բորուփա

Խեղճանալ լե՛ր կեանքս :

Սէտարա

Յեղաշրջեսցի աշխարհ, բայց ոչ երբէք դրդուեսցի կեանքս :

Բորուփա

Այս խակ է ուրեմն պատասխանեքս :

Սէտարա

Բաղդորոշեալ է իմ : Նուաճեսցի հասակս յորժամ դէմ եղեալ իցէ կեանքս :

Բորուփա

Ողջ լե՛ր ուրեմն :

Կեսարոս

Ա՜հ՝ յե՞նչ պատճառանաց : Այց որդեակ իմ, ողբամս դու, փառք է Բրու-տոսի ողբալ, է՛՝ վա՜ զի ունիս դու թա-գաւոր մի : Օ՜ հասուլ՝ ուրե՞մն աւաղեմ դու :

Բրուտոս

Ասան քո ողբամ, և վասն քո միայն :

(Մեռանի Բրուտոս :)

Կեսարոս

Ո՛վ գիւղաքաղաքական առաքինութեան : Ո՛վ թէ որքան նախանձիմ ընդ Բրու-տոս : Իցէ՛ թէ և ես ըստ սմա զհասա-րակապետութիւն սիրէի :

ՏԵՍԱՐԱՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ:

Կեսար, Դոլաբելլա, և Հռովմայեցիք:

Դոլաբելլա

Կեսարմ՝ ժողովեալ գումարեցան ժողովուրդն յատենին քոյով՝ հրամանաւ, և սպասեն քեզ: Այժմէն իսկ պատրաստեալ է գահն, յատեան կուտակեալ խմբին ժողովուրդն զպատկերաւ քով և որ միանգամ յերկբայս տարակուսանաց անկեալ էր ծերակոյտն՝ զարդիւս կնքեալ բացորոշեալ զմիտս իւր: Բայց եթէ ճար եղիցի կեսարութիդ անսալ դմա, որ սիրէ զքեզ՝ սոսկական նիզակակցի և սիրելւոյ լուրում ասեմ և հաւահմայից և սոսկալի նախագուշակութեանց, և ես դից իսկ, յերկարաձըգեսցէ զօրս զայս եղիցն մեծի:

Կեսար

Ո՛չ անդր՝ Դոլաբելլայ: Զի՞նչ· յապաղել զայսօրինակ զանձոռնածս զայս փառաւոր· կորուսանել սոյն գունակ ըզ

ԺԱ. Թագն

Թագն շքեղաշուք ։ Օ ի՞նչ ինչ է որ միանգամ զօրեսցէ խափան առնել զիս ։

Դոլաբէլլայ

Ընութիւն և երկիւղ միաբանեցան աշխատ առնել զքոյդ նպատակ, և ըզմահ քո նախագուշակել ։

Կեսար

Չէ՞ ինչ փոյթ՝ չէ՞ ինչ մեծ կեսարու քան զայլ մի · ոչ վարկանեմ եթէ յարաժամ խառնել ունին երկինք զկարգ բնութեան, և վրդովել զօրէնս առ 'ի երկարաձգել զկեանս չնչաւորաց մահկանացուի միոյ ։ Աւուրք կենաց մերոց են սահմանեալք ընդ թուով առ դիս անմահս · պարտ է մեզ դիմագրաւ լինել ճակատագրի մերոյ ։ Յոչ իմեքէ քաջենի կեսարու ։

Դոլաբէլլայ

Կեսարու ոչ պակասին թշնամիք · զորս նկուն և նուաճ արասցէ ընդ նորաձեւ լծովս այսուիկ ։ Օ ի՞նչ մարթանայիս դու առնել եթէ միաբանեսցին

նա

նոքա ընդդէմ քո :

Ալէատրոս

Ի՞նչ ոչ ոք զայդ առնել իշխեսցէ :

Գուլշէնլեայ

Այլ անկերկիւղ է սիրտ քո :

Ալէատրոս

Այն գունակ մնասի նախազգուշութիւնք արհամարհ արարեալն զիս յաչս ամենեցուն, և թերևս սակաւ՝ կամ՝ ոչ ինչ պէտք եղիցին ինձ այնոցիկ :

Գուլշէնլեայ

Ո՛ռ ապահովութեան հաւատմոյ կեցցէ կեսարոս : Գիտեմ թողացն բարեկամիս քոյ հետևիլ քեզ յառաւօտեան անդ :

Ալէատրոս

Բա՛ւ լիցի . Ո՜ն է մեզ այսպէս զխորհուրդն մեր զնախկին : Ընդէ՞ր փութացուցանել է մեզ զդատաստանիք ճակատագրի մերոյ : Որ միանգամ բուռն հարկանէ զփոփոխումն , միայն զանուանադու-թիւն

Թեւն իւր ցուցանէ ։

Դուղաբէլեայ

՚Ի տագնապ Թախծութեան հրաժեշտ առ ՚ի քէն առնում, եւ խոստովան լինիմ՝ քեզ զերկիւղ իմ ։ Ո՜վ աղէտից՝ յանձնարինս Թոթռայ սիրտ իմ՝ ։

Աբէլ

Ո՛ն անդր դողաբեկլայ · լաւ եւս է մեռանիլ արիաբար քան զանգիտել ՚ի մահուանէ ։

ՏԵՍԱՐԱՆ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

Գուլիէլմոս՝ և հասովմայեցեք :

Գուլիէլմոս

Որ դիւցազն լաւ ես արժանաւոր խնկաւորութեանց ազգի մարդկան : Ո՞ ձայնակից լերուք ինձ որ համբուրեցէք սքանչանաւ և շուք տնել կեսարոսին : Կեալ 'ի Տիրապանդիլ, և մեռանիլ 'ի ծառայելնմա • • • • որ սքանչելեաւս՝ զի՞նչ շուկ և շփոթ աղմկի, զի՞նչ զարհուրագին աղաղակ և կառանչիւն է այս :

Գաւառականք հաս ուխտեկալքն
յետոյ հողմանէ դեսպանացն :

Ուխտեկալքն

Սատակեսցի՝ բռնակալ, սատակեսցի • քաջալերեսցի կամսիս :

Գուլիէլմոս

Փութացարուք անձաւարեցէք հաւէք 'ի թիկունս և ապրեցուցէք զնա :

ՏԵ

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

Ալուարէս՝ առանձին մի ՚ի չեպալին խորան,
Գուսմանոս և հաւաքեալք ։

Ալուարէս

Վճարեցաւ գործն․ ապագայ յեր կիր անկամի նա ։

Գուսմանոս

Զօրավիգ լերուք ինձ՝ ով հասմ-մայեցիք, հաստատեցէք յոգի հարէք ըն-դամանանս ։

Ալուարէս

Լուծարուք ինձ՝ հանապազարհնեք իմ, բարեկամ ձեր եմ ես միանգամայն և փրկօղ․ խորտակեցի զանուրս հարկի ձերոյ ընդ որով ճնշէիք, և ազատ ա-րարի զազգ մարդկան ՚ի յաւերժական գերութենէ ։ Տէրակեսք աշխարհի չէք այլ ինչ զորդիս բայց եթէ որդիք ա-զատութեան ։

Գու

Դոլաբելլաս

Ո՛վ լաշէտիցս սարսափելեաց՝ արեանն կեսարու մարմին հռովմայեցիք....

Կասսիոս

Հարին զբարեկամն իմ 'ի չարահուէս թշուառաց հռովմայ. մարթ էր նմա գերել զձեզ և որոյ վասն սպանին զնա ։ Ի՞նչ ոք 'ի մէջ ձեր ուրեմն այնքան 'նուաստոգի և այնքան վատ որ ընդձակերբութեսցէ լծոյն գերութե, և սառչեսցէ զերրութո բռնակալին ։ Ի՞նչ ստրկացեալն հռովմայեցի ոք որ խնդրիցէ զթագաւոր. եթէ իցէ ոք 'ի յայտ եկեսցէ և զգանգատանս իւր առաջի արկցէ կասսիոսի ։ Բայց առանձինն դուք ցանկացողք էք փառաց, զայսօրինակ ճանաչեմ զձեզ և անխոնջ գովեստից ձերոց 'ի համար գործոյս վճարման ։

Հռովմայեցիք

Բարձցի՛ զեղծցի՛ ընջնջեսցի՛ յիշատակ նորա. կեսարոս բռնակալ ոմն էր ։

Կա

Կասսիոս

Սնուցէք պահեցէք, քանդակեցէք յոգիս ձեր զավնիմ խորհուրդս զայսոսիկ, ով որդիքդ բարեբաստին հռովմայ՝ տէարքդ աշխարհի: Քաջ գիտեմ զի ՚ի կողմն իւր որսալ մտաբերէ զձեզ անտանիս, բայց յուշ լիցի ձեզ, զի գերի է նա կեսարոսի, ծնեալ և հրահանգեալ առ ոտս նորա անդստին ՚ի մանկութենէ իւրմէ, և ՚ի վարժարանի ապականութեան կրթեցաւ ՚ի նմանէ յարհեստին բռնակալութեան: Գնայ նա ՚ի ջատագովել զտէրն իւր, և սին զանձն նր̃ ՚ի յանցանաց կացուցանել: Ապախտ առնէ զձեզ զամենեսին, և համարի թէ ՚ի պատրանս արկանել մարթի զձեզ: Իրաւունք են նմա խօսելոյ, և ՚ի մէնջ զունկնդրութիւն պահանջելոյ, այսպէսնակ են օրէնք հռովմայ, և օրինաց հնազանդ եղէց ես: Բայց տակաւին գոյ ՚ի ժողովրդեան իշխանութիւնն վեհագոյն դատելոյ զկեսարս, զանտոնիոս և զկասսիոս եւս: Դարձեալ անդրէն վերաստանայք զիրաւունս զայնոսիկ որք վաղուրեմն յափշտա-

տակեցան 'ի ձէնջ, զորս կեսարոս շըր-
թեաց, և կասսիոս անդրէն պարծանօք
առ ձեզ դարձուցանէ, և հաստատեսցէ
զայնոսիկ: Այլ ողջ լերո՛ւք օրհնելիք իմ,
գնամ՝ 'ի խնդիր մեծին բռնաւորի 'ի կա-
պիտոլիոն անդ. գնամ՝ առ ամենայնեան
պատուհասս այնոսիկ տալ միաանգամ՝
զ'ի վաղուց տարապրեալն անոր զայրա-
րութի. և զամ՝ վերստին յողջոյն փոա-
րեալ դիցն մերոց: Գնամ՝ 'ի հրահանգել
զմտանութիւն ցասման պատուականելոյն,
և վերանորոգել զաւերածս մերոյս ազա-
տութեան: Որքան առ ձեզ՝ խնդրեմ մի-
այն զի ծանիջի՛ք զձերն բարեմասնու-
թիւն, և վայելեսջի՛ք զայն: Մի՛ տայք
տեղի ցնորից 'ի պատրանս արկանելոյ
զձեզ, այլ օտարացարո՛ւք յանատնխաւէ:

Հուանջուեցեւ

Եթէ չարախօսեսցէ ինչ զկասսիո-
սէ քելքեսցի 'ի կենաց:

Կասսիոս

Հաւանեսցի՛ք, յա՛շ լիցին ձեզ որո-
բայոյն ուխտքս այսոքիկ:

Հռիփսիմէին

Մեր եղիցի յարաժամ հոգւոյն սիրե-
լեացն հաւանելոյ ։

ՏԵՍԱՐԱՆ ՈՒԹՆԵՐՈՐԴ ։

Աղջկունք, Հռիփսիմեայն, և Գայիանեայ ։

Մի ոմն 'ի հռիփսիմեանց

Ահաւասիկ յանդիմանութիւն ընկն մեզ ամե-
տանիս ։

Այլ ոք հռիփսիմեանց

Ո՛վ ինչ ինչ մատուցանել նորա մաղ-
թանաց ։

Սուքիան

Հայեմք, զի աչք նոր լի են արտասու-
օք ։ Ի՞նչ զնայր հետ ամոտ, յան-
ձնարարեալ անմխիթարեալ է նա ։

Տրդատ

Ո՞հ թէ որքան աստուծոյ սիրելին
ճշմա

զնա :

Ընծայումն

Կարի քաջ յիրաւի : Սիրեցի զնա թէ հաւանիցեցէք , և զկեանս իմ 'ի կշիռ դնէի վասն կենաց բարեկամաց իմոց : Եւ թէ 'ի ձեռն չէր լինելոյ դիմադրաւ մահու կեսարու , եթէ գիտէիք դուք , որպէս վիճակեցաւ ինձ բարեմտութիւն ճանաչելոյ , զխորագոյն և զպայծառափայլ զնորուն զառաքինութիւնս : Օրինակն պատուէ նա նշանաւորագ ընդունելի : Ո՛չ եկի ես ատամնոր պաճուճել զնորուն զյիշատակ սուտակապատ և շողամփայլ ադձատամնօք : Սկայ է աշխարհ գործոց նր , և վկայ է վասն փառաց նորա : Երգահատեմ և եթ զձերին կարեկցութիւն , և թախանձեմ 'ի ձեռն ներբել արտասուաց բարեկամութեան :

Նախնեաց

Ո՛վ կատարեալ , դու կարող եղեր փրկել զաշխարհ քո և զհամեմ 'ի գերութենէն : Դիւցազն ոմն էր կեսարու , բայց մասնզամայն և բռնակալ :

Սէր

Հռ. երկրորդն

Չի՞ք ՚ի բռնակալս առաքինութեանց պարծանք։ Բարեկամ մեր էր կասսիոս որպէս և բրուտոս։

Անտոնիոս

Չե՞ն ինձ կամք յուզելոյ զձեզ ընդդէմ արիւնապարտից նր․ ոչ երկուճանամ թէ փարկուցեալ իցէ նոցա պաշտօն մատուցանել տէրութեանն։ Այն ինչ զձիրս ազատաբարոյութեան իւրոյ զեղոյր կեսարոս յորդութբ ՚ի վր նոցա, զարիւն նորա յանխնայս բերկրէր ձապաղեցին։ Այլ ամենայն եթէ ապիրատ ինչ չէր գործել նր՝ ոչ երբէք հաւեալ զայսօրինակ վարէր ընդ նմա, արժանի էր ուրեմն սոյնքանակ խայտառակ վախճանի վիճակելոյ։ Այլ արդ՝ ասասցէ՞ք ինձ եթէ սատակեցոյց զձեզ կեսարոս յիշխանութե իւրում։ Հարստահարեաց ինչք զաշխարհ իւր։ Ասացարուք՝ սեպհականեաց արդեօք անձին իւրում զամ զարդասիտիրապետութեանց իւրոց, եթէ բաժանորդս արար զձեզ աւարաց։ Ոչ ապա-

քէն

քէն ճոխութիւք սիրել աշխարհայց սիրել կայքին առ ոտս ձեր, և առ ձեզ շռայլեալ են: Յորժամ տեսանէք չհանաչխարհիկս իւր 'ի հեծութիւն և յողբս՝ 'ի յաղթականս կատւաց իւրոց տեսն իշխանէր 'ի խոնարհ աննքել և սրբահաստել զնոսա 'ի թախծութեանց, և ձեռամբ իւրով ընջէր զարտասուս յաչաց նոցա: Մանն որոց միանգամ մարտ պատերազմի մղեաց կեսարս, հասեալ 'ի խաղաղութեան զարդիս վայելէ: Հարուստ և փարթամ առատաձեռն և աղքատաքարոյ բարութի իւրով, մեծ և բարդաւաճանօն 'ի ձեռն առաքինութեանց իւրոց: Արձանքեաց և հաստոյց զծառայութեան փոխարէն, և 'ի մեծայօնս դանձոյց զյանցանս զոր միանգամ յանցեան ընդ նա: Դու էք արդարք՝ քաջ գիտէք զի սիրտ նորա կայմ և պատրաստ էր հանապազ 'ի ներել:

Հաստատելին

Յաւաժամ զթածէր էր կեսարու:

Ընդանիւթ

Առաջ· եթէ բարձրութիւն ողւոյ

նորա

նորա տեղի տուեալ էր երբէք վրէժ-խնդրութեան , կենդանի էր արդեօք տակաւին , և մեք դեռևս յերջանկութե վայելեմք ։ Ո՛չ ոք յարիւնապարտից նը ուրանայ փնտրում քաղցրութիւն ։ Նրկիցս ապրեցոյց պկեանս կատախուի ••• բռնատուի •••• սոսկալի մնաքերութիւք ։ Ո՛վ ապիրատութեանս մեծի ։ Մերելք իմ , սարսափիմ և դողամ ընդ եղեռնութեանն անաստուածոյն , այրն արեանց բռու-տու՝ էր •••• որդի նորա ։

Հարցմայեցէք

Ո՞րդի նորա . ո՛չ երկնիք ։

Պատասխանի

Տեսանեմ խռովիլ ձեր յոգիս , և հեղանիլ արտասուաց ընդ ծնօտս ձեր ։ Պա՛յ , բռնաւոր է որդի նո՛ր , բայց դուք՝ սիրելիք իմ , մանկունք նորա էիք , որդե-գրեալ որդիք ։ Ո՛վ՝ եթէ տեսեալ էր ձեր զկոտան նորա ։

Հարցմայեցէք

Զի՞նչ է այդ . տամ մեզ ։

Պատ

Անդրոնիկոս

Սեւերոս ժառանգ իւր կարգէ ըզ
Հռովմ․ ձեզ աւանդեաց զգանձս իւր՝ որ-
չափ հաճոյ վայելեսջիք։ Ո՞հ ըղձակեր-
տէրն նա և անձկալիցն լինէր ծառայել հը-
ամբերեցելոց իւրոց, ես և ՚ի հողախառն
հանգստեան իւրոյ։ Ձեզ միայն էր կաթո-
ղին, ՚ի պատճառս ձեր և եթ չոքաւ նա
մնել ՚ի կէտ զխոսս իւր և զհեսանս իւր
՚ի դաշտս ասխյ։ Ո՞վ համբերեցէք, յա-
ճախակի աղաղակէր նա․ դուք էք իշ-
խողք իմ, և ես եմ տէր աշխարհի, և
դուք տեարք իմ էք։ Արդ՝ էր բռնաւո-
րի կամ կատաղին աւելի քան զայս ա-
ջողել։

Համբերեցէք

Առաւելք և խորշանք յերկոցունց եւս։

Նոյնին Համբերեցէք

Սեւերոս էր հայր աշխարհի իւրոյ։

Անդրոնիկոս

Այլ զարդիս ոչ երևի․ ոչ եւս է ընդ
ձեզ

ձեզ հայրն ձեր ։ Պարծանքն և փառք մարդկայնոյն բնութեան, ուրախութիւն հրեշտակաց, սրախողխող եղև 'ի ձեռս անարգ որդւոյ ։ Իջցէ նա անշուք և անպատիւ 'ի հող մահու ։ Ո՞չ ապաքէն արժան է մեզ յարդարել զխւյսատակայն ապաւոր հանդիսի յուղարկաւորութեան մարմնոյ ուրումն այսքան սիրելոյ՝ հօր և բարեկամի հրեշտակաց ։

Ասացեալ զէնն Սերովբէն յերկնաւոր հրաշմանէ, և բարձրացեալ զմտաւորս Եւրոպէու զերեն հե-տարաւն, ծածկեալ արեւմտեան յարգով․ իջանէ ան փոխես 'ի վերուստ 'ի դաշտավայրէն և 'ի ծառոց իջանէ տեղի հարմոյն ։

Յաւելուածք

Ո՞վ տաճկայլի և յաւտագին տեսարանի ։

Ընդունելու

Ահաւասիկ ողբալի և եղկական մր-նայորդք կեսարուի · որ միանգամ վե-հագոյնն էր երբեմն 'ի մարդիկ, ուրմա-կանն այն որում պաշտօնն մատուցանէին,

ԺԱՆ զեր

զոր արիւնապարտք իւր ևս սիրէին, հա-
ւատարիմ նիզակակիցն ձեր և զօրավիգ,
պաշտպանն ձեր 'ի խաղաղութեան, և
'ի պատերազմի փառքն ձեր և պարծանք,
որ 'ի սարսափ պակուցմանն զօրքն սասա-
նեցոյց, և նուաճ և նկուն արար զաշ-
խարհ ամենայն ընդ իւրեաւ ։ Նա յա-
այն է՝ ով հռովմայեցիք, այս արիւ-
նըռուշտ մարմին՝ է նոյն ինքն քաջազօրն
կեսարոս ։ Տեսէք զխոցուածս նորա,
ահա սաստանօք վարսեալ կնքեր զպո-
ղովատիկ իւր, անդ դեկինես, ահա ա-
ռաջնոյն պաշտպանեալն ձեռօք անաշօրդին
բրուտոս առ 'ի մահ հարանեաց մնեաց
վարեաց զոտունս մահաբեր ։ Արդարա-
տար և ներողամիտ աչօք հայեցաւ կե-
սարոս ընդ արիւնահեղն իւր, և այն ինչ
յոգւոյ պարզել ապառոսան լինէր՝ կոչեց
զնա խանդաղատական անուանակոչու-
թեամբ որդւոյ ։ Որդեակ իմ, աղաղա-
կեաց . . . .

Նախնին հռովմայեցի

Ո՜վ հոգեշէն այնմիկ ։ Ո՜վ եթէ ջըն-
ջեալ էր զնա բարձրեալն յատեաց յա-

առաջագոյն քան զայս գործ սոսկալի ։

(Խառնէ ծաղկաւորգն զմարմնոյն ։)

Ողջոյն տալուն արժանան ։

Ընթանիս

Ո՞հ վսեմախորհրդութեան ձայնէ․ և առ ՚ի ձեռնջ խորհրդէ զայն ։ Լուարուք ուրեմն ձայնի նր ։ Աթափեցարուք ո՛ հրաւամայեցեալք , փութացէք և հեռանացարուք ինձ ընդ դէմ անարգ և չարաշուք սրբոյսիս այսորիկ ։ Պատշաճագոյն օձուն զոր մարթ է մեզ մատուցանել յիշատակին կենարարի , է ընդաջնջել կորուսանել զվայրադ և զամեհի զդաստակալս զայսորիկ ։ Փութացէք , և ջահիւք որովք լուսանալք զդիւակրութեան ընդփայլատակոյան , հուր հարցուք և ճարակ սրոյ տարասցուք զամենայն զքանակութիւն դաւաճանաց այսորիկ , և մխեսցուք զդաշոյնս մեր ՚ի սիրտս նր ։ Ո՛ն անդր՝ սիրելիք իմ , հանցուք զվրէժ քինուն նր ։ Ջնջեսցուք զարիւնռուշտ զբռպանդս

Գործ Երրորդ · Տեսարան Ը :

պանդխտ զայսոյիկ դեկյն հռովմ...

Հռովմայեցիք

Ակնեսցուք զհետ քո ամենեքեան, երդուեսցուք յանուն կեսարու հանել զվրէժ քինուն նորա : Հապա սիրելիք գնասցուք :

Անտոնիոս (յետ ելնելոյ)

Մի՛ թողցուք շիջանիլ հրոյ ցասմանն նոցա, քանզի գիտեմք զ՚յեղյեղուն կանկայուն և զդիւրափոփոխ բնաւորութիւն ժողովրդեանն : Անխպեսցուք արկցուք ՚ի նա զգրգիռ մարտի, և յայնժամ թերեւս առաքինասցի ոք ՚ի վրէժխնդրութիւն կեսարու և ժառանգեսցէ զփառաւոր և զպանծալի զ՚յաջորդին կեսարու ըդպատիւ :

ԱՒԱՐՏ ԵՐՐՈՐԴ ԳՈՐԾՈՅ :

ռաջադրյոն վ

(Սանէ

022565